

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนา และตรวจสอบ โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ พฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพในวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยอาศัยพื้นฐานจากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็น เหตุผลสนับสนุนการเชื่อมโยงตัวแปรต่าง ๆ ในการสร้างโมเดล ดังนั้นผู้วิจัยจึงแบ่งการนำเสนอ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ความหมาย ความสำคัญของการอาชีวศึกษา และบุคลิกภาพของนักเรียน สายอาชีพ ประเภทช่างอุตสาหกรรม

ตอนที่ 2 แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมก้าวร้าว

ตอนที่ 3 ตัวแปรที่ส่งผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าว และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 4 ความตรงของ โมเดลลิสรถ

ตอนที่ 1 ความหมาย ความสำคัญของการอาชีวศึกษา และบุคลิกภาพของนักเรียน

สายอาชีพ ประเภทช่างอุตสาหกรรม

ความหมาย ความสำคัญของการอาชีวศึกษา

ตามพระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา มาตรา 4 พุทธศักราช 2543 กล่าวว่าไว้ว่า การอาชีวศึกษา หมายถึง กระบวนการศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพ เพื่อผลิตและพัฒนากำลังคน ระดับกึ่งฝีมือ ระดับฝีมือ ระดับเทคนิค และระดับเทคโนโลยีที่มีคุณภาพตามความต้องการของ ตลาดแรงงาน และการประกอบอาชีพอิสระสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (กองบรรณาธิการพัฒนาเทคนิคศึกษา, 2543, หน้า 3)

ในแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) การอาชีวศึกษา เป็นการพัฒนาศักยภาพมนุษย์หรือการพัฒนาคนให้มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา ศึกษาระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ สามารถปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม ได้อย่างสันติสุข พัฒนากำลังคนให้มีความเข้าใจในกระบวนการทางด้านเทคโนโลยีและสนับสนุน การเรียนรู้ทางด้านภาษาสากล และขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติที่ต้องมีการติดต่อสื่อสาร ขณะเดียวกันก็ต้องรักษาขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมของชาติไว้ (กรมอาชีวศึกษา, 2538, หน้า 11)

ดังนั้นการจัดการอาชีวศึกษาจึงต้องคำนึงถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้มีความพร้อมที่จะรับกับสภาพการณ์ที่จะเป็นสังคมอุตสาหกรรม การอาชีวศึกษามีบทบาทหน้าที่ในการปรับคุณภาพและปริมาณของแรงงานให้มีความสอดคล้องกัน จึงเป็นหน้าที่ของการอาชีวศึกษาที่ต้องจัดลักษณะให้ผู้สำเร็จการศึกษามีความพร้อม และเหมาะสมกับงานในภาคอุตสาหกรรมและบริการ เพราะการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างกำลังคนให้มีคุณภาพ

บุคลิกภาพของนักเรียนสายอาชีพ ประเภทช่างอุตสาหกรรม

รุ่งทิwa เสาร์สิงห์ และทักษิณา เกรือหงษ์ (2537, หน้า 19-23) สรุปลักษณะบุคลิกภาพของนักเรียนสายอาชีพ ประเภทช่างอุตสาหกรรมไว้ดังนี้

1. การแต่งกายไม่ค่อยพิถีพิถันมากนัก เนื่องจากรายวิชาส่วนใหญ่เป็นการปฏิบัติมีการใช้เครื่องมือเครื่องจักรต่าง ๆ ทำให้เสื้อผ้าต้องเปื้อนเปรอะเป็นประจําอยู่แล้วจึงกลายเป็นความเคยชิน
2. เพื่อนมีความสำคัญมากกว่าครู พ่อแม่ หรือผู้ปกครอง คือ ถ้ากลุ่มเพื่อนทำอะไรจะมีการทำตามกัน หากใครไม่ทำตามจะไม่มีเพื่อนคบหา การจะอยู่ในกลุ่มได้ต้องทำตามมติส่วนใหญ่ไม่ว่ามตินั้นจะเป็นเรื่องที่ถูกหรือผิดก็ตาม
3. เด็กที่เรียนเก่งมาก ๆ และตั้งใจเรียนจะไม่เข้ากับกลุ่มเพื่อน ทำให้ไม่ค่อยมีเพื่อนและเพื่อนส่วนใหญ่จะไม่คบหาด้วยเช่นกัน หากเรียนเก่งแต่เข้ากับกลุ่มเพื่อน โดยพยายามทำตัวให้กลมกลืนกับเพื่อนก็สามารถอยู่ในสังคมกลุ่มเพื่อนได้
4. ลักษณะการพูดจาบางครั้งไม่มีสัมมาคารวะ ไม่อ่อนน้อม พูดห้วนสั้น เพราะนักเรียนสายอาชีพส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัยรุ่นผู้ชาย ซึ่งการพูดจาเช่นนั้นกลายเป็นเรื่องธรรมดา
5. ถือเรื่องศักดิ์ศรีเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะศักดิ์ศรีของแผนกหรือของสถาบัน ซึ่งปัญหาการขัดแย้งเหล่านี้เป็นสาเหตุหนึ่งของการยกพวกตีกัน
6. นักเรียนสายอาชีพส่วนใหญ่เป็นคน โวยวาย พูดจา โผงผาง เสียงดัง อาจเป็นผลมาจากการเรียนในโรงฝึกงานซึ่งมีการเดินเครื่องจักรต้องพูดแบบตะโกนคุยกันจนติดเป็นนิสัย
7. ชอบสูบบุหรี่ และดื่มเหล้าทั้งที่ไม่ได้เป็นคนที่ดีคนหรี หรือเหล้า แต่กลุ่มเพื่อนทำจึงต้องทำให้ดูว่าเป็นสิ่งที่เข้ากันได้ และถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมกิจกรรมในเพื่อนกลุ่มเดียวกัน
8. เมื่อมีสิ่งเข้ามากระทบกระเทือนจิตใจ มักแสดงออกทางอารมณ์ด้วยความรุนแรงก้าวร้าว
9. เป็นกลุ่มวัยรุ่นที่แสดงออกอย่างเปิดเผย และจริงใจ ทั้งการแสดงออกและการพูดจามีลักษณะที่ตรงไปตรงมา
10. มีความรักเพื่อนพ้องสูง ชอบช่วยเหลือเพื่อนในทุกเรื่องทั้งทางที่ถูก และทางที่ผิด

ในการเรียนสายอาชีพนั้นเป็นช่วงที่นักเรียนเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น จากนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กลายเป็นนักศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน สำหรับการเปลี่ยนแปลงภายนอก เช่น การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายคล้ายกับนักเรียนที่เรียนสายสามัญที่เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่การเปลี่ยนแปลงภายใน เช่น ทางจิตใจนั้นเริ่มต่างกัน เพราะเนื่องจากอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน การเรียนในหลักสูตรที่แตกต่างกัน ซึ่งนักเรียนสายอาชีพจัดการเรียนการสอนแบบรอบเช้า รอบบ่าย และรอบค่ำทำให้นักเรียนมีเวลาว่างมากกว่านักเรียนสายสามัญ ซึ่งมีผลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมที่แตกต่างกันมาก

ตอนที่ 2 แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมก้าวร้าว

สุชา จันทน์เอม (2541, หน้า 108) กล่าวว่า ในปัจจุบันนี้เด็กวัยรุ่นมีบทบาทสำคัญต่อสังคมมาก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจ ประกอบกับวัฒนธรรมใหม่ ๆ ได้หลั่งไหลเข้ามาพร้อมกับชาวต่างประเทศ ทำให้เด็กวัยรุ่นมีความรู้สึกลึกใหม่ ๆ เกิดขึ้นอีกหลายอย่าง เช่น เกิดความสนใจในตนเองมากขึ้น ต้องการความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ ที่เคยทำร่วมกับบิดามารดาและญาติพี่น้องกลับมองเห็นเป็นเรื่องน่าเบื่อหน่าย และน่ารำคาญ ในบางครั้งอยากอยู่คนเดียวตามลำพัง ไม่อยากจะไปยุ่งเกี่ยวกับคนอื่น เพราะวัยรุ่นมีความต้องการอิสระมากที่สุด ในเรื่องอารมณ์บางครั้งก็ร่าเริงแจ่มใส ในบางครั้งก็โกรธฉุนเฉียวง่าย เห็นได้จากในบางครั้งมีการทะเลาะ ได้เถียงกับบิดามารดาและญาติพี่น้องที่อยู่ใกล้ซิด และแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวออกมาได้ง่าย เพราะวัยรุ่นรับรู้ว่าการกระทำของผู้อื่นเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง

ดังนั้นการทราบพัฒนาการทางร่างกายของวัยรุ่นและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่สัมพันธ์กับพัฒนาการทางจิตใจ ตลอดจนทราบปัญหาทางประการที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการด้านต่าง ๆ จะทำให้สามารถช่วยเหลือวัยรุ่นให้ผ่านพ้นช่วงนี้ไปได้ด้วยดี

พัฒนาการทางร่างกายของวัยรุ่น

ศรีเรือน แก้วกังวาล (2540, หน้า 331) กล่าวว่า ในช่วงวัยรุ่นพัฒนาการทางด้านร่างกายจะเป็นไปอย่างเจริญเติบโตถึงขีดสมบูรณ์ ความเจริญเติบโตมีทั้งส่วนภายนอกที่มองเห็นได้ง่าย เช่น ส่วนสูง น้ำหนัก รูปหน้า สัดส่วนของร่างกาย เป็นต้น และความเจริญส่วนภายใน เช่น การทำงานของต่อมบางชนิด โครงกระดูกแข็งแรงขึ้น การผลิตเซลล์สืบพันธุ์ในเพศชาย การมีประจำเดือนของเพศหญิง เป็นต้น ความเจริญทางด้านร่างกายเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความสูงของวัยรุ่นตอนต้นปีและปลายปีจะมีความแตกต่างกันอย่างมาก การสะสมไขมันในร่างกายมีมากกว่าวัยเด็ก โดยเฉพาะเพศหญิงที่มีรูปร่างผอมอาจมีร่างกายที่อ้วนขึ้นกว่าเดิม ระบบย่อยอาหารและการใช้

ประโยชน์จากอาหารทำงานเร็วและมากกว่าเดิม วัยรุ่นจึงหิวบ่อย กินเก่ง กินไม่เลือก ง่วงนอนบ่อย เป็นระยะเวลากำลังกินกำลังนอน เพราะร่างกายกำลังเจริญเติบโต คอนตัน ๆ ของช่วงวัยรุ่นนี้ ร่างกายจะไม่ได้สัดส่วนส่งผลให้วัยรุ่นเกิดความรู้สึกวิตกกังวลเกี่ยวกับสัดส่วนอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายเป็นอย่างมาก

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีพัฒนาการทางร่างกายสามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจนที่สุด โดยร่างกายของวัยรุ่นจะเจริญเติบโตทั้งด้านส่วนสูง น้ำหนัก สัดส่วนของร่างกายเปลี่ยนไปจากวัยเด็ก แต่ยังไม่คงที่เหมือนผู้ใหญ่ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายมีอยู่หลายประการ แต่การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกวิตกกังวล ได้แก่ น้ำหนักเพิ่ม หรือการอยากหอม เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางสติปัญญา อารมณ์ และสังคมของวัยรุ่น

พัฒนาการทางสติปัญญาของวัยรุ่น

จรรยา สุวรรณทัต (2538, หน้า 145) กล่าวว่า พัฒนาการทางสติปัญญา หรือความคิดของบุคคลนั้น หมายถึง การเติบโตและการขัดเกลาทางด้านความสามารถในการคิดอ่านต่าง ๆ การเจริญเติบโตด้านนี้เหมือนกับการเจริญเติบโตทางร่างกาย กล่าวคือ จะเกิดขึ้นในอัตราต่าง ๆ กันและยังมีรูปแบบต่างกันไปอีกด้วย ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพัฒนาการทางสติปัญญา และความคิดของวัยรุ่นมีดังนี้

ประการที่หนึ่ง จะต้องมีการตระหนักว่าในระยะก่อนวัยรุ่นและวัยรุ่น เด็กจะมีความแตกต่างกันอย่างมากทางสติปัญญาทั่วไป และความแตกต่างที่มีเพิ่มขึ้นระหว่างวัยรุ่นนี้ครอบคลุมไปถึงความสามารถพิเศษของวัยรุ่นด้วย ความแตกต่างในด้านความสามารถพิเศษเริ่มมีบทบาทสำคัญในการกำหนดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของวัยรุ่นในระยะต่อไป

ประการที่สอง การเข้าสู่ภาวะการเจริญเติบโตเร็ว ทำให้เกิดพัฒนาการทางร่างกายอย่างรวดเร็ว และการมีสติปัญญาสูงมีความสัมพันธ์กับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนระดับการศึกษาของครอบครัว การพัฒนาทางร่างกายและสติปัญญานี้ยังขึ้นอยู่กับอายุด้วย

ประการที่สาม แม้ว่าวัยรุ่นชายจะเริ่มแสดงความสามารถที่ดีกว่าทางด้านเครื่องยนต์ กลไก และเลขคำนวณ แต่วัยรุ่นหญิงจะแสดงความสามารถในด้านภาษาและวรรณคดีมากกว่า ความแตกต่างเหล่านี้ถูกกำหนดมาอย่างน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการถ่ายทอดทางพันธุกรรมและอิทธิพลทางสภาพแวดล้อมและสังคม ซึ่งเป็นไปได้ว่าความแตกต่างที่เกิดขึ้นระหว่างวัยรุ่นหญิงและชายนั้น สะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่พ่อแม่ ครู และผู้ใหญ่ได้คาดหวังไว้กับวัยรุ่นแต่ละเพศ

สิ่งที่เกี่ยวข้องกับความดีและความสนใจของวัยรุ่นนั้นอาจเกิดขึ้นทั้งจากการเปลี่ยนแปลงภายในร่างกายของวัยรุ่นเองและจากอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อีกทั้งวัยรุ่นที่เปลี่ยนแปลงไปจากวัยเด็กถือเป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางสติปัญญา

และความคิด

พัฒนาการทางอารมณ์ของวัยรุ่น

จรรยา สุวรรณทัต (2538, หน้า 192-193) กล่าวว่า อารมณ์เป็นความรู้สึกหรือความสะเทือนใจที่เกิดจากการที่ร่างกายถูกสิ่งเร้ามากระตุ้น นักจิตวิทยาได้แยกอารมณ์ออกเป็น 2 จำพวก คือ อารมณ์ที่ให้ความสุขและอารมณ์ที่ให้ความทุกข์ สภาพอารมณ์ต่างๆ ที่ก่อให้เกิดทั้งความสุขและความทุกข์นั้น ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดอารมณ์หรือความเครียดเฉพาะผู้ที่มีอารมณ์เท่านั้น แต่อารมณ์เหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์และพฤติกรรมทางสังคมอีกด้วย ลักษณะทางอารมณ์ของวัยรุ่นแบ่ง ได้ดังนี้

1. มีความรุนแรง เมื่อวัยรุ่นได้รับความกระทบกระเทือนใจเพียงเล็กน้อย เช่น ขัดใจกับพ่อแม่หรือผิดหวังจากบางสิ่งบางอย่าง อาจทำให้วัยรุ่นบางคนคิดฆ่าตัวตายได้ เป็นต้น
2. มีความไม่คงที่ไม่สม่ำเสมอ ความดีใจเสียใจ อาจเกิดขึ้นโดยเร็ว และหายไปง่าย หากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอุดมคติมักมีความสัมพันธ์กับอารมณ์ เช่น ความรักพวกพ้อง รักสถาบัน การศึกษาจะเป็นอารมณ์ที่มีความมั่นคงถาวร ผู้ที่เข้าใจธรรมชาติค่านิยมของวัยรุ่นจะใช้วัยรุ่นเป็นเครื่องมือให้แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวได้
3. ขาดการควบคุมการแสดงออกทางอารมณ์ เนื่องจากความรุนแรงของอารมณ์ในตัววัยรุ่นยังมีอยู่มาก จึงทำให้วัยรุ่นมักแสดงออกอย่างเปิดเผย เช่น เมื่อถูกขัดขวางจากผู้ใหญ่จะรู้สึกคับข้องใจ และโกรธแค้น ทำให้แสดงออกมาในรูปของการดกเถียง การกระแทกกระทั้น เช่น การกระแทกประตู เป็นต้น
4. มีอารมณ์ค้างเสมอ อารมณ์ชนิดนี้มักเกิดจากความผิดหวัง ถึงแม้จะลดความรุนแรงลง แต่ก็ติดอยู่นาน ทำให้เกิดความเศร้าสร้อย ว้าเหว รู้สึกว่าตนเองไร้ค่า จนกระทั่งไม่สบายใจอย่างมาก เช่น เกิดความผิดหวังจากเรื่องความรัก ไม่ว่าจะเป็นความรักของพ่อแม่ หรือเพศตรงข้ามก็ตามเป็นสาเหตุให้วัยรุ่นแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวออกมาได้ง่าย

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีอารมณ์รุนแรง เพราะว่าวัยรุ่นเป็นวัยที่อยู่ในช่วงแห่งความไม่สมดุลในด้านต่าง ๆ เมื่อเกิดความรู้สึกไม่มั่นคง เกิดความเครียด เกิดการตัดสินใจ หรือปรับตัวไม่ได้ ส่งผลให้เกิดอารมณ์รุนแรงและมีการแสดงออกทางอารมณ์แตกต่างกันไปในแต่ละคน อารมณ์รุนแรงนี้เกิดขึ้นในช่วงวัยรุ่นที่มีพัฒนาการด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายมากเท่าใด ก็จะเกิดอารมณ์รุนแรงมากยิ่งขึ้น

ความหมายของพฤติกรรมก้าวร้าว

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542, หน้า 91)ให้ความหมายคำว่า ก้าวร้าว หมายถึง เกะกะ ระราน ใช้แก่กิริยา และวาจาที่ไม่เรียบร้อย

บัสส์ (Buss, 1961, p. 307) กล่าวถึง ความก้าวร้าวว่าเป็นการตอบสนองสิ่งที่มากระตุ้นในรูปของการกระทำอย่างทันที โดยมีเจตนาจะทำให้ผู้อื่นได้รับความเจ็บปวดทั้งทางร่างกายหรือจิตใจ

เฟรชบาซ (Feshbach, 1971, pp. 120-126) กล่าวว่า พฤติกรรมก้าวร้าว หมายถึง ความตั้งใจทำอันตรายผู้อื่นด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งทางร่างกาย และทางจิตใจ ความโหดเหี้ยมรุนแรงถือเป็นพฤติกรรมก้าวร้าวรูปแบบหนึ่ง แต่มีระดับความรุนแรงกว่า คือมีเจตนาประทุษร้ายผู้อื่นให้บาดเจ็บหรือเป็นอันตรายถึงชีวิต

แบนดูรา (Bandura, 1976, p. 203) กล่าวว่า พฤติกรรมก้าวร้าวเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ของมนุษย์ และการจะพิจารณาว่าพฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมก้าวร้าวหรือไม่นั้น ต้องพิจารณาจากองค์ประกอบ 2 องค์ประกอบ คือ พฤติกรรมนั้นก่อให้เกิดการบาดเจ็บ หรือการเสียหายต่อผู้อื่นหรือไม่ และความคิดเห็นของคนในสังคมนั้นๆ ว่าพฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมก้าวร้าว

สมพร สุทัศน์ีย์ (2530, หน้า 57) ให้ความหมายของพฤติกรรมก้าวร้าว หมายถึง พฤติกรรมที่ทำให้ผู้อื่น ไม่พึงพอใจ หรือเจ็บปวดทางกาย และ/หรือจิตใจ หรือเป็นพฤติกรรมที่ทำให้สิ่งของเสียหาย และเป็นพฤติกรรมที่ติดต่อดำพันกับผู้อื่นทั้งทางตรงและทางอ้อม พฤติกรรมก้าวร้าวเป็นพฤติกรรมทางกาย วาจา ที่มีระดับความรุนแรงต่างกัน แต่มีความรุนแรงไม่ถึงขั้นผิดกฎหมาย

สรุปได้ว่า พฤติกรรมก้าวร้าว หมายถึง การกระทำที่แสดงออกมาเพื่อทำให้ผู้อื่นเกิดความเจ็บปวดทั้งทางร่างกาย และทางจิตใจ รวมทั้งพฤติกรรมที่ทำให้สิ่งของเสียหาย โดยเป็นความสัมพันธ์ที่มีการติดต่อดำพันกับผู้อื่น และเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาทางร่างกายและทางวาจาที่แต่ละคนมีระดับความรุนแรงแตกต่างกัน

ประเภทของพฤติกรรมก้าวร้าว

บัสส์ (Buss, 1961, p. 307) แบ่งความก้าวร้าวออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ความก้าวร้าวทางร่างกาย (Physical Aggression) เป็นความก้าวร้าวที่แสดงออกโดยการใช้อวัยวะทางกาย ได้แก่ มือ แขน ขา ร่วมกับอาวุธ เช่น มีด ปืน เพื่อทำให้ผู้อื่นได้รับความเจ็บปวด
2. ความก้าวร้าวทางวาจา (Verbal Aggression) เป็นการตอบสนองสิ่งที่มากระตุ้นโดยมีลักษณะการใช้ถ้อยคำให้ผู้อื่นรู้สึกไม่พึงพอใจ ซึ่งจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ
 - 2.1 การปฏิเสธ ในกรณีการปฏิเสธมักจะแสดงท่าทางประกอบด้วย เช่น หลบหน้า แสดงท่าทางรังเกียจ ไม่ยอมเข้าร่วมกลุ่ม ส่วนคำพูดที่ใช้ ได้แก่ การพูดตรง ๆ เช่น ออกไปเดี๋ยวนี้ หรือการพูดในทางร้าย เช่น ฉันไม่ชอบคุณ

2.2 การบังคับ การผูกบังคับเป็นสัญลักษณ์ของการทำให้ผู้อื่นได้รับความรู้สึกอึดอัดหรือไม่พอใจ สำหรับการบังคับนี้บุคคลเรียนรู้การบังคับได้จากการสังเกต หรือจากการเลียนแบบมาจากการทำงานของบุคคลอื่น เช่น บิดา มารดา ครู ผู้ปกครอง เป็นต้น

อัลเบอร์ตีและเอ็มมอนส์ (Alberti & Emmons, 1978, pp. 21-24) แบ่งพฤติกรรมก้าวร้าวออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. ความก้าวร้าวทั่วไป (General Aggressiveness) หมายถึง ลักษณะที่บุคคลแสดงความก้าวร้าวต่อบุคคลอื่นในทุกสถานการณ์ อันเนื่องมาจากบุคคลเหล่านี้มีความมั่นใจในตนเอง (Self-Confidence) มากเกินไป การที่จะพูดกับใครสักคนมักจะออกคำสั่ง และพูดดูถูกความคิดคนอื่น ดังนั้นบุคคลเหล่านี้มักจะเกิดความขัดแย้งกับกลุ่มเพื่อนเสมอ ทำให้มีเพื่อนน้อยมาก และบุคคลเหล่านี้ต้องการความรักและการยอมรับจากผู้อื่นมาก แต่พวกเขาไม่รู้จะทำอย่างไรเพื่อที่จะมีพฤติกรรมที่เหมาะสม

2. ความก้าวร้าวตามสถานการณ์ (Situation Aggressiveness) หมายถึง ลักษณะที่บุคคลแสดงความก้าวร้าวต่อผู้อื่นตามสถานการณ์และต้องการปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองใหม่ตามที่มีผู้เสนอแนะ เช่น เมื่ออยู่ในกลุ่มเพื่อน พวกเขาจะทำในสิ่งที่เพื่อนบอกว่าดีหรือถูกต้อง แม้จะเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมก็ตาม

พฤติกรรมก้าวร้าวเป็นการกระทำซึ่งแสดงออกมาในลักษณะที่ไม่เหมาะสม และเป็นการกระทำที่ขึ้นอยู่กับความพอใจของแต่ละบุคคล ส่งผลให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนโดยมีระดับความรุนแรงแตกต่างกัน พฤติกรรมก้าวร้าวจึงเป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาต่อสังคมโดยส่วนรวม

พฤติกรรมก้าวร้าวกับวัยรุ่น

วัยรุ่น (Adolescence) เป็นวัยที่อยู่กึ่งกลางระหว่างการพัฒนาจากวัยเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ พัฒนาการทางด้านร่างกายและจิตใจเจริญเติบโตไปพร้อม ๆ กัน ช่วงอายุของวัยรุ่นจะอยู่ระหว่าง 15 ปี ถึง 20 ปี ซึ่งโคล (Cole, 1970, p. 269) นักจิตวิทยาพัฒนาการจัดแบ่งช่วงอายุของวัยรุ่นไว้ ดังนี้

1. วัยเตรียมเข้าสู่วัยรุ่น (Preadolescence)

ผู้หญิงอายุ 10 ปี ถึง 13 ปี

ผู้ชายอายุ 13 ปี ถึง 15 ปี

2. วัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence)

ผู้หญิงอายุ 13 ปี ถึง 15 ปี

ผู้ชายอายุ 15 ปี ถึง 17 ปี

3. วัยรุ่นตอนกลาง (Middle Adolescence)

ผู้หญิงอายุ 15 ปี ถึง 18 ปี

ผู้ชายอายุ 17 ปี ถึง 19 ปี

4. วัยรุ่นตอนปลาย (Late Adolescence)

ผู้หญิงอายุ 18 ปี ถึง 21 ปี

ผู้ชายอายุ 19 ปี ถึง 21 ปี

ซึ่งสอดคล้องกับโรเจอร์ส (Rogers, 1995, p. 174) ที่กล่าวว่า มนุษย์ในช่วงของวัยรุ่นจะมีอารมณ์ตึงเครียด (Stressful) โดยที่จะนำไปสู่การกระทำที่ต่อต้านสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก และรู้สึกว่า ตนเองนั้น ไม่ได้รับการยอมรับจากบุคคลรอบข้างมากกว่าในวัยอื่น ๆ เห็นได้ว่าวัยรุ่นเป็นวัยที่เข้าสู่การเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน ไปพร้อม ๆ กัน

สรุปได้ว่า ในช่วงอายุของวัยรุ่นนั้นเป็นช่วงที่มีอายุประมาณ 13 ถึง 21 ปี มีพัฒนาการเจริญเติบโตเป็นช่วงที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ ไปพร้อม ๆ กันซึ่งเป็นช่วงวัยของการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ใช่ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ โดยเป็นช่วงวัยที่เริ่มจะรับรู้ปัญหาและความต้องการของตนเอง ซึ่งทำให้เกิดความสับสนและความขัดแย้งขึ้นภายในจิตใจ อีกทั้งยังเกิดภาวะอารมณ์ที่อ่อนไหวเปลี่ยนแปลงได้ง่าย ดังนั้นโอกาสในการที่จะถูกกระตุ้นหรือชักนำไปสู่พฤติกรรมก้าวร้าวจึงเกิดขึ้นง่าย

สาเหตุของการเกิดพฤติกรรมก้าวร้าว

ซูทิตย์ ปานปรีชา (2540, หน้า 33-34) กล่าวถึงสาเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าวไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. เกิดจากความผิดปกติทางร่างกายที่เกิดขึ้น โดยธรรมชาติหรือเกิดจากสารเสพติด ได้แก่ เมาสูรา ป่วยเป็นพิษสุราเรื้อรัง อยากรสารเสพติด เมายาบ้า มีเนื้องอกในสมอง เป็นโรคลมชัก มีสารเคมีในสมองบางชนิดต่ำกว่าปกติ และกรรมพันธุ์ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งด้วย

2. เกิดจากความผิดปกติทางจิตใจ ได้แก่ โรคจิตหวาดระแวง โรคซึมเศร้า หลงผิด หรืออาจเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพต่อต้านสังคม โรคสมาธิสั้น เป็นต้น

3. เกิดจากปัจจัยทางสังคม เช่น การเลียนแบบจากสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะภาพยนตร์ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ การฆ่าตัวตายของดารายอดนิยมก็เป็นมูลเหตุให้เยาวชนเขาเป็นเหยื่ออย่างได้ สังคมที่ยุ่งวุ่นวาย ประชาชนไม่มีคุณธรรม ไม่สนใจศาสนา ขาดคุณธรรมคณาประจำใจ ขาดการให้อภัย ไม่ให้เกียรติกัน ขาดกฎระเบียบ ไม่มีการพัฒนาคุณภาพชีวิต ล้วนเป็นปัจจัยให้คนในสังคมนั้นแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวได้

ดังนั้น สาเหตุใหญ่ ๆ ที่ทำให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมก้าวร้าว คือปัญหาที่เกิดจากตัวของวัยรุ่นเอง และปัญหาที่เกิดจากสภาพแวดล้อม เช่น ปัญหาจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง ภูมิหลังครอบครัว กลุ่มเพื่อน พฤติกรรมของครู และการเปิดรับสื่อ ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่รอบตัววัยรุ่น

แนวคิดความคับข้องใจ-ความก้าวร้าว (Frustrate and Aggression)

ความก้าวร้าวที่มาจากความคับข้องใจ มิลเลอร์และคอลลาร์ด (Miller & Dollard, 1939, p. 1) เชื่อว่า มนุษย์มีความคับข้องใจ ซึ่งเป็นความรู้สึกที่เกิดจากการถูกขัดขวางไม่ให้บรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่เขาต้องการทำให้เกิดความก้าวร้าวได้ และเมื่อคนเราเกิดภาวะความคับข้องใจซึ่งจะถูกสะสมไว้ทีละเล็กทีละน้อย ในที่สุดทำให้เกิดความก้าวร้าวได้และคนที่ถูกก้าวร้าว คือผู้ที่ทำให้เกิดความคับข้องใจ

แนวคิดความคับข้องใจเกิดจากสิ่งเร้าที่ไม่พึงประสงค์ (Aversive Occurrence)

สัญญาณความก้าวร้าว เบอร์โควิทซ์ (Berkowitz, 1983, p. 1135) เห็นว่า คนที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวเกิดจากความคับข้องใจแต่จะแสดงความก้าวร้าวออกมามาก หรือน้อยหรืออาจไม่แสดงพฤติกรรมขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เข้ามากระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว กล่าวคือ ถ้าเกิดความคับข้องใจน้อยแต่มีสถานการณ์มากระตุ้นมากอาจเกิดพฤติกรรมก้าวร้าว หรือถ้าเกิดความคับข้องใจแต่มีสถานการณ์มากระตุ้นน้อยทำให้ไม่เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวได้เช่นกัน นอกจากนี้เบอร์โควิทซ์ (Berkowitz, 1983, p. 1135) ยังได้เสริมแนวคิดของมิลเลอร์และคอลลาร์ด (Miller & Dollard, 1939, p. 1) ไว้อีก 3 ประการ ดังนี้

- 1) การตอบโต้ทางอารมณ์ (ความโกรธ) เป็นผลมาจากความคับข้องใจ ความโกรธเป็นความพร้อมที่จะแสดงความก้าวร้าว
- 2) แม้จะมีความพร้อมที่จะแสดงความก้าวร้าว แต่จะไม่แสดงออกมาเลยถ้าไม่มีสิ่งเร้ามาเป็นเครื่องชี้แนะที่เหมาะสม
- 3) ต้องนำเอาภาวะคุกคามที่เป็นสิ่งเร้าภายนอกมาพิจารณาด้วย

จากทฤษฎี สรุปได้ว่าพฤติกรรมก้าวร้าว นั้นเป็นพฤติกรรมที่ตอบสนองความคับข้องใจ โดยพบว่า การที่จะเกิดพฤติกรรมก้าวร้าว นั้นมักเป็นผลจากความคับข้องใจเสมอหรือกล่าวได้ว่าความคับข้องใจจะก่อให้เกิดแรงผลักดันซึ่งนำไปสู่การแสดงออกที่ก้าวร้าวซึ่งในวัยรุ่นเป็นวัยที่มักเกิดความสับสนว้าวุ่นใจ และความวิตกกังวลมากอาจทำให้แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวได้ง่าย

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม เน้นความสำคัญของการเรียนรู้ โดยมีข้อตกลงเบื้องต้นว่า ความก้าวร้าวเป็นสิ่งที่บุคคลเรียนรู้ได้ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเอง แบนดูรา (Bandura, 1976, p. 203) กล่าวว่า พฤติกรรมก้าวร้าวก็เช่นเดียวกับพฤติกรรมทางสังคมอื่น ๆ ที่เกิดจากประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม สรุปได้ว่าเด็ก ๆ จะสังเกตพฤติกรรมที่ก้าวร้าวและไม่ก้าวร้าวของผู้ใหญ่ พฤติกรรมก้าวร้าวนั้นมีผลเป็นระบบหมุนเวียน ซึ่งถ้ามีพฤติกรรมก้าวร้าวอย่างหนึ่งเกิดขึ้นก็จะมีผลทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวอย่างอื่นต่อไปอีก ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งวงจรนี้ถูกทำลายโดยตัวกระตุ้นทั้งในแง่บวกและแง่ลบ

แบนดูรา (Bandura, 1976, pp. 203-219) กล่าวว่า การที่มนุษย์มีวิถีหรือแนวทางการปฏิบัติ หรือพฤติกรรมทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ได้เป็นสิ่งที่ติดตัวมาโดยธรรมชาติ แต่มนุษย์ต้องมีการเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ด้วยตนเอง

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม อธิบายความก้าวร้าว 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การเกิดความก้าวร้าว (Origin of Aggression)
2. ตัวกระตุ้นให้เกิดความก้าวร้าว (Instigator of Aggression)
3. ตัวเสริมแรงที่ทำให้เกิดความก้าวร้าวคงอยู่ (Reinforcement of Aggression)

1. การเกิดความก้าวร้าว หมายถึง พฤติกรรมก้าวร้าวได้มาอย่างไร และได้มาในรูปแบบใด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชื่อว่าพฤติกรรมก้าวร้าวเกิดจากการเรียนรู้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1.1 การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง หมายถึง การที่มนุษย์นั้น ได้มีโอกาสประสบเหตุการณ์ที่นำไปสู่การกระทำนั้น ๆ ในฐานะของผู้กระทำหรือผู้ถูกกระทำด้วยตนเอง กล่าวคือ ถ้าแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวแล้วได้รางวัล แรงเสริมหรือการลงโทษ พฤติกรรมก้าวร้าวจะเกิดขึ้นอีก ในโอกาสต่อไป โดยพฤติกรรมก้าวร้าวจะเกิดในลักษณะพฤติกรรมที่ต้องกระทำเองจึงจะได้แรงเสริม หรือแรงจูงใจ

1.2 การเรียนรู้จากการสังเกต (Observational Learning) หรือการเรียนรู้โดยการเลียนแบบ (Learning by Imitation) หรือการเรียนรู้โดยผ่านพฤติกรรมของตัวแบบ (Learning through Modeling) หมายถึง การที่มนุษย์นั้น ได้พบเห็นเหตุการณ์ทางการกระทำนั้น หรือการกระทำนั้นจากบุคคลอื่น ซึ่งเรียกว่า ตัวแบบ (Model) โดยมีแนวคิดเบื้องต้นว่ามนุษย์จะมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเขาเองอยู่เสมอซึ่งทั้งตัวเขาและสภาพแวดล้อมต่างก็มีอิทธิพลต่อกัน โดยมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน

ในแต่ละวันมนุษย์เราสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเราเองได้อย่างมากมาย ซึ่งในแต่ละวันก็จะมีเหตุการณ์เกิดขึ้นแตกต่างกันไป แล้วมนุษย์อาจจะสามารถที่จะเลือกรับในสิ่งที่

ไม่ได้มาเป็นแบบอย่างได้ แบบครุฑ กล่าวคือ ถ้ามนุษย์มีการเรียนรู้ไม่ว่าจะด้วยวิธีใดเขาก็จะได้เรียนรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้นด้วย ถ้าผลจากการกระทำนั้นเป็นบวกหรือเป็นรางวัล (Reward) โดยอาจเป็นสิ่งที่สัมผัสและต้องได้ เช่น ของขวัญ ขนบ เงิน ฯลฯ หรือเป็นสิ่งที่แตะต้องไม่ได้ เช่น การยอมรับจากผู้อื่น ความชื่นชมยินดี หรือแม้แต่การทำให้เกิดความพึงพอใจต่อผู้กระทำก็ถือว่าเป็นการสนับสนุนให้เขาเลือกตอบสนองด้วยพฤติกรรมหรือการกระทำเช่นนั้น และถึงแม้ว่าผลจากการกระทำที่เป็นบวกหรือเป็นรางวัลจะไม่เกิดขึ้นทุกครั้งไปก็สามารถทำให้พฤติกรรมนั้นคงอยู่ต่อไปได้ในทางตรงกันข้าม ถ้าผลของการกระทำนั้นเป็นลบ (Punishment) หรือเมื่อกระทำแล้วถูกลงโทษ ถูกตำหนิติเตียน หรือไม่ได้รับการยอมรับก็จะเป็นแรงผลักดันให้เขาไม่เลือกหรือไม่กระทำ

การเรียนรู้ของมนุษย์ที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมของบุคคลอื่น ๆ ในการตอบสนองต่อสถานการณ์ต่าง ๆ และท้ายสุดนำไปสู่การกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งปรากฏออกมาในรูปแบบของการเลียนแบบสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

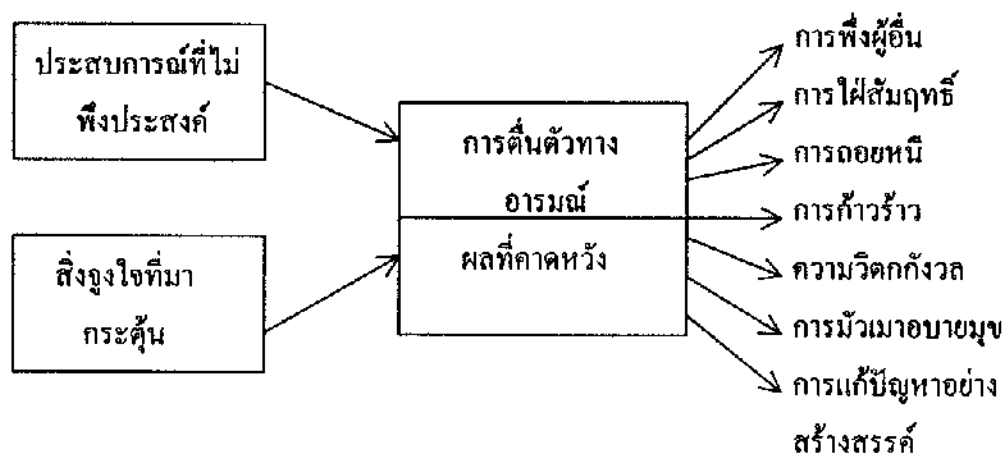
1) การเลียนแบบจากภายนอก (Imitation) และอยู่ในระดับผิวเผิน โดยจะแสดงปฏิกิริยาท่าทางเหมือนอย่างตัวแบบ เช่น การเลียนแบบการแต่งกายจากตัวละคร ท่าทางการเดิน การวิ่ง ฯลฯ

2) การเลียนแบบในระดับละเอียดที่มุ่งเน้นทางด้านจิตใจ (Identification) โดยมีความต้องการที่จะเป็นเหมือนตัวแบบและเลือกคุณลักษณะบางประการของตัวแบบมาเป็นของตน เช่น การเลียนแบบบุคลิกภาพ ฯลฯ

2. ตัวกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว ได้แก่ ประสบการณ์การเรียนรู้ซึ่งมีดังต่อไปนี้

2.1 อิทธิพลของตัวแบบ ตัวแบบมีอิทธิพลที่ทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวได้ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์จริงหรือสถานการณ์ทดลอง

2.2 สิ่งเร้าที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ การต่อสู้ การทำร้ายร่างกาย การดูถูกเหยียดหยาม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความคับข้องใจหรือความโกรธ ซึ่งทำให้เกิดพฤติกรรมในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงพฤติกรรมก้าวร้าวด้วย แสดงดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การเกิดพฤติกรรมก้าวร้าวและพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ไม่พึงประสงค์ (Ribes-Inesta & Bandura, 1976, pp. 203-219)

2.3 สิ่งจูงใจ ส่วนใหญ่พฤติกรรมก้าวร้าวของบุคคลเกิดจากการคาดหวังผลในทางบวก ดังนั้นตัวกระตุ้น คือ แรงเสริมที่บุคคลคาดหวังมากกว่าการกระทำที่คนอื่นเจ็บปวด เช่น การทะเลาะวิวาทกับนักศึกษาสถาบันอื่นแล้วทำให้เพื่อนพอใจยอมรับตนเองว่าเป็นคนเก่ง ตัวกระตุ้น คือ ความพอใจหรือการยอมรับจากเพื่อน

2.4 การควบคุมด้วยการสอน ในการอบรมเลี้ยงดูนักเรียนถูกฝึกให้เชื่อฟังกฎและระเบียบต่าง ๆ โดยผู้ฝึกให้รางวัลแก่นักเรียนที่เชื่อฟังและลงโทษนักเรียนที่ไม่เชื่อฟัง วิธีการลงโทษที่รุนแรงยอมทำให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวได้ เพราะทำให้นักเรียนเกิดความคับข้องใจ และจากการที่ได้เห็นตัวแบบที่ก้าวร้าวของครู หรือผู้ปกครองที่ลงโทษตน

2.5 การควบคุมด้วยสิ่งที่เป็นมายา มายาเป็นสิ่งที่เร้าภายนอกที่เกิดจากความเชื่อที่ผิดซึ่งในบางครั้งความเชื่อที่ผิดอาจทำให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมก้าวร้าวได้

3. สิ่งที่ทำให้พฤติกรรมก้าวร้าวคงอยู่ ได้แก่ การเสริมแรง แบบดوراได้แบ่งการเสริมแรงออกเป็น 3 ชนิด ดังนี้

3.1 การเสริมแรงภายนอก เมื่อนักเรียนแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวแล้วได้รับแรงเสริม พฤติกรรมก้าวร้าวนั้นจะคงอยู่

3.2 การเสริมแรงที่ได้จากการสังเกต นักเรียนจะสังเกตและเลียนแบบพฤติกรรมก้าวร้าวของตัวแบบที่ได้รับรางวัลมากกว่าตัวแบบที่ไม่ได้รับรางวัล ดังนั้นตัวแบบก้าวร้าวที่ได้รับรางวัลจะเป็นตัวแบบที่มีประสิทธิภาพ การเสริมแรงที่ได้จากการสังเกตจะทำหน้าที่ให้ข้อมูลและเป็นแรงจูงใจทำให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว

3.3 การเสริมแรงที่เกิดจากตนเอง ได้แก่ การลดค่าหรือศักดิ์ศรีของผู้อื่นแสดงออกมาด้วยวิธีการพูดนิทาหรือพูดคำหยาบผู้อื่นเป็นการทำให้ตัวนักเรียนมีความรู้สึกว่าคุณค่ามากขึ้น รู้สึกพึงพอใจและเป็นการระบายความคับข้องใจของตนเอง

แบบดูรา กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้พฤติกรรมมนุษย์ว่ามีขั้นตอน ดังนี้

1. การตั้งใจ (Attention Process) เป็นเหตุประการแรกในการเรียนรู้ กล่าวคือมนุษย์เรามีโอกาสพบเห็น สังเกต หรือสัมผัสกับตัวแบบนั้นเสียก่อน ตัวแบบที่จะเร้าให้สังเกตนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่น่าสนใจและ โดดเด่นพอสมควร อีกทั้งมนุษย์จะต้องเอาใจใส่ (Attention) รับรู้การกระทำของตัวแบบนั้นด้วย นอกจากความน่าสนใจและความ โดดเด่นแล้วยังต้องได้รับการประเมินค่าไปในทางที่ดีกระทำได้ง่ายและก่อให้เกิดประโยชน์

2. การจดจำ (Retention Process) จากขั้นตอนการสังเกตแล้วต้องมีการจดจำซึ่งเป็นขั้นตอนการเก็บรูปแบบการกระทำจากตัวแบบไว้ โดยมีการลงรหัสไว้ในรูปของสัญลักษณ์หรือตัวภาษา (Verbal) อย่างเป็นทางการหรือเป็นภาพ ซึ่งเมื่อเผชิญกับเหตุการณ์จริงจะได้สร้างพฤติกรรมขึ้นมาใหม่ (Reproduce) ตามแบบอย่างที่เคยเห็นมาจากต้นแบบ

3. การแสดงพฤติกรรม (Production Process) หลังจากที่ผ่านมาขั้นตอนการจดจำแล้ว เมื่อตนเองต้องเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ก็ทำให้แสดงพฤติกรรมที่เคยจดจำไว้ออกมา

4. แรงจูงใจ หรือการเสริมแรง (Motivational Process or Reinforcement Process) การที่จะแสดงพฤติกรรมเลียนแบบต้องอาศัยแรงจูงใจพฤติกรรมที่ได้รับการเสริมแรงในทางบวกหรือรางวัลจะเป็นสิ่งจูงใจในการที่จะแสดงพฤติกรรมออกมาจนกลายเป็นแบบแผนพฤติกรรมใหม่ประจำตัว ดังนั้นเมื่อต้องเผชิญหน้ากับสิ่งเร้า โอกาสในการแสดงพฤติกรรมใหม่ก็จะออกมา (Probability) สูงกว่าพฤติกรรมอื่น ๆ แต่ถ้าเป็นพฤติกรรมที่ได้รับการเสริมแรงในทางลบจะกลายเป็นสิ่งที่เข้ามาเกิดขวางไม่ให้มนุษย์เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมนั้น

เนื่องจากความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมและยังมีอิทธิพลส่งผลถึงกันและกันแล้วนั้น ยังทำให้สภาพแวดล้อมหรือสังคมที่มนุษย์อาศัยอยู่นั้นกลายเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการที่จะทำให้มนุษย์เราตัดสินใจเลือกกระทำ หรือไม่เลือกกระทำตามพฤติกรรมที่ตนเองนั้นได้เรียนรู้มา

สภาพแวดล้อมทางสังคมของมนุษย์มีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมให้เกิดการเรียนรู้ และนำไปสู่พฤติกรรมตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม พบว่าสภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นตัวแบบให้มนุษย์สามารถเรียนรู้เลียนแบบ และจูงใจให้กระทำพฤติกรรมใด ๆ มากที่สุด คือ ตัวมนุษย์ ซึ่งสามารถแบ่งได้ดังนี้

1. บุคคลซึ่งเป็นตัวแบบ เมื่อได้รับการถ่ายทอดผ่านสื่อต่าง ๆ ซึ่งนับว่าเป็นแบบอย่างที่มีอยู่อย่างมากมาย มนุษย์เปิดรับสื่อย่อมรับรู้แบบอย่างของการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ตัวแบบที่ผ่านสื่อมวลชนนับได้ว่าเป็นตัวแบบที่สำคัญทำให้มนุษย์เกิดการเลียนแบบ

2. บุคคลที่เป็นสมาชิกของสถาบันที่แวดล้อมตนเองอยู่นั้นก็คือ ครอบครัว บุคคลที่มีอิทธิพลในการเรียนรู้โดยตรง ได้แก่ บิดามารดา ผู้ปกครอง ครูญาติ พี่น้อง รองลงมาคือ ครู อาจารย์รวมทั้งบุคลากรในสถาบันการศึกษาและสำคัญที่สุดคือ กลุ่มเพื่อน ถัดมาเป็นแบบอย่างที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ทั้งสิ้น โดยมนุษย์แต่ละคนมีสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันไปทำให้เกิดการเรียนรู้และเลียนแบบที่แตกต่างกันไปเช่นกัน

ดังนั้น ตัวแบบที่ได้กล่าวมาข้างต้นจึงส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ซึ่งมีบุคคลแวดล้อมที่แตกต่างกันไปทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้จากตัวแบบที่แตกต่างกัน และนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมือนกัน

แบนดูรา กล่าวว่า ตัวแบบที่ทำให้มนุษย์เราเกิดการเรียนรู้และมีพัฒนาการทางพฤติกรรมนั้นมาจากทั้งในบ้าน ในสถานศึกษา สนามเด็กเล่น หนังสืออ่านเล่น และจากโทรทัศน์ของทุก ๆ บ้าน แม้ว่าวัยรุ่นจะมีแนวโน้มของการเกิดพฤติกรรมก้าวร้าวสูงกว่าวัยอื่น ๆ เนื่องจากสภาวะทางจิตใจที่เข้ามาเป็นตัวสนับสนุนแต่ละตัวแบบ เพราะวัยรุ่นเป็นวัยที่มีสภาวะทางจิตใจที่อ่อนไหวง่ายต่อสิ่งที่จะเข้ามากระทบ ตัวแบบจึงมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมมากขึ้นตามไปด้วย ถ้าตัวแบบแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวก็จะส่งผลให้วัยรุ่นแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวสูงขึ้น

จากแนวคิดและทฤษฎีที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น สรุปได้ว่าพฤติกรรมก้าวร้าวของวัยรุ่นมีแนวโน้มเกิดขึ้นสูงกว่าวัยอื่น เนื่องจากมีสภาวะทางจิตใจมาเป็นตัวสนับสนุน และตัวแบบเป็นปัจจัยสำคัญที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับ การเรียนรู้ซึ่งมีลักษณะที่เป็นแบบอย่างและเสริมแรงในการผลักดันให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว จากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา (Bandura, 1976, pp. 203-219) แสดงให้เห็นว่า การอบรมเลี้ยงดู ภูมิหลังของครอบครัว กลุ่มเพื่อน พฤติกรรมของครู และการเปิดรับสื่อเป็นปัจจัยทางสังคม ผู้วิจัยคาดว่าน่าจะเกี่ยวข้องกับการเกิดพฤติกรรมก้าวร้าว โดยมีอิทธิพลมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับตัวแบบสภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นตัวสนับสนุนและส่งผลให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวออกมา พฤติกรรมก้าวร้าวจึงเป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาต่อสังคมส่วนรวม ทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนทั้งทางร่างกายและความรู้สึก ซึ่งมีผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมก้าวร้าวและตั้งทฤษฎีขึ้นมาหลายท่าน สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมทำให้นักเรียนเกิดความคับข้องใจ และกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมเป็นการเรียนรู้จากตัวแบบโดยตรง ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ เพื่อจะได้ทราบสาเหตุต่าง ๆ ที่ทำให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมก้าวร้าว และนำไปใช้เป็นแนวทางในการลดหรือป้องกันการเกิดพฤติกรรม

ก้าวร้าว จากแนวคิดและทฤษฎีข้างต้นผู้วิจัยคัดเลือกปัจจัย 6 ประการที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อการเกิดพฤติกรรมก้าวร้าว ได้แก่ ลักษณะส่วนบุคคล การอบรมเลี้ยงดู ภูมิหลังครอบครัว กลุ่มเพื่อน พฤติกรรมของครู และการเปิดรับสื่อ

ตอนที่ 3 ตัวแปรที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมก้าวร้าว และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยเสนอแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมก้าวร้าว ดังนี้

ลักษณะส่วนบุคคล

แมกแคนเนล (McCannell, 1974, p. 610) กล่าวว่า บุคลิกภาพเป็นลักษณะนิสัยของบุคคล และการแสดงพฤติกรรมออกมาเป็นแบบแผน เพื่อใช้ในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ลักษณะนิสัยดังกล่าว หมายถึง เจตคติ อารมณ์ ความสามารถด้านต่าง ๆ รวมทั้งสติปัญญา แบบแผนพฤติกรรมในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมดังกล่าวอาจแสดงออกเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น พฤติกรรมก้าวร้าว เป็นต้น

เพอร์วิน (Pervin, 1989, pp. 4-5) ให้ความหมายลักษณะส่วนบุคคลว่าเป็นสิ่งที่แสดงให้ทราบถึงคุณลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลใดบุคคลหนึ่งและเป็นลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลที่แสดงออกมาในรูปแบบพฤติกรรมมีดังนี้

1. ลักษณะทางจิตวิทยาที่สามารถสังเกตเห็นและวัดค่าได้
2. ลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลซึ่งอาจมีความคล้ายคลึงกันได้ในกลุ่มคนทั่วไปเป็นคุณสมบัติที่ชัดเจนจนทำให้ลักษณะของบุคคลแต่ละคนไม่เหมือนกับคนอื่น
3. เป็นระบบหนึ่งของร่างกายที่ทำให้บุคคลแตกต่างจากบุคคลอื่น
4. ลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลในด้านความคิด อารมณ์และพฤติกรรมภายนอก โดยเป็นลักษณะร่วมกันของบุคคลซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กันทั้งความคิด อารมณ์และพฤติกรรมที่แสดงออกมา
5. ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการเร้าด้วยสิ่งแวดล้อม และบุคคลรอบ ๆ ตัว

ลักษณะส่วนบุคคลเป็นสิ่งที่บุคคลแสดงออก ตลอดจนทัศนคติ ค่านิยม ลักษณะที่บ่งชี้ถึงสภาพจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดที่แสดงออกทางการกระทำทั้งที่เปิดเผยและซ่อนเร้น เป็นผลมาจากพันธุกรรมรวมทั้งจากการเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ โดยเฉพาะในช่วงของวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่มีพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน พร้อม ๆ กัน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสติปัญญาและด้านสังคมทำให้วัยรุ่นเกิดปัญหาเรื่องการปรับตัวในพัฒนาการแต่ละด้าน เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและสังคมจึงส่งผลให้วัยรุ่นแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวออกมา

แบนดูรา (Bandura, 1977, p. 42) กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่พัฒนาการด้านร่างกายเจริญเติบโตถึงขั้นสูงสุดเพื่อทำหน้าที่อย่างเต็มที่ของวัยเจริญพันธุ์ ในขณะที่พัฒนาการด้านจิตใจยังไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควร กล่าวคือวัยรุ่นจะพัฒนาแนวคิดต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัวซึ่งยังไม่เต็มที่พอจะก้าวเข้าสู่ผู้ใหญ่ และอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ใช่ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ ทำให้เกิดความสับสนอย่างมากกับความเป็นตนเอง อีกทั้งต้องประสบกับความกดดันซึ่งเกิดจากความคาดหวังและความต้องการจากบุคคลแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง ครูหรือคนในสังคมเกี่ยวกับเรื่องความรับผิดชอบแบบผู้ใหญ่ สิ่งเหล่านี้ทำให้วัยรุ่นเกิดความสับสนและความหวาดกลัวนำไปสู่ภาวะการป้องกันตนเองซึ่งจะออกมาในรูปแบบของการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เพื่อเป็นการปลดปล่อยภาวะความตึงเครียดและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ โดยวัยรุ่นจะปลื้มคิ้วออกมาจากกรอบครีวทำให้เกิดความอ้างว้าง โดดเดี่ยว ประกอบกับภาวะทางอารมณ์ที่อ่อนไหว จึงทำให้มีโอกาสสูงในการถูกระงับหรือถูกชักชวนไปในทางที่ไม่เหมาะสม สาเหตุของภาวะทางอารมณ์ที่นำไปสู่พฤติกรรมก้าวร้าวสำหรับวัยรุ่นมาจากสภาพสังคมรอบข้างและเมื่อมีสิ่งเข้ามากระตุ้น เช่น ถูกรบกวนให้เกิดความรำคาญหรือคอกอยู่ในสถานการณ์ที่น่าอับอาย ทำให้วัยรุ่นกระทำการตอบสนองต่อสถานการณ์มากกว่าปกติ อีกทั้งการถูกระงับเพียงเล็กน้อยก็สามารถนำไปสู่การกระทำหรือพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงได้ วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการอิสรภาพจาก ครอบครัว ดังนั้นพวกเขาจึงต่อต้านกฎเกณฑ์ ระเบียบและการควบคุมดูแลบังคับให้กระทำ ทำให้วัยรุ่นต้องแก้ปัญหาเนื่องจากประสบภาวะจิตใจที่สับสน โดยการหันไปพึ่งพากลุ่มเพื่อนที่ตกอยู่ในภาวะเดียวกันส่งผลให้วัยรุ่นยอมรับแนวทางปฏิบัติของกลุ่มเพื่อนมาเป็นของตนเองอย่างไม่มีเงื่อนไข เพื่อให้ตนเองสามารถกลายเป็นสมาชิกของกลุ่มเพื่อนอย่างสมบูรณ์นำไปสู่การแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวได้ง่าย สิ่งสำคัญที่อยู่ภายในตัวบุคคล คือ กระบวนการทางปัญญาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคม กล่าวคือ เมื่อมนุษย์เห็นตัวแบบแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ไม่เหมาะสมรวมถึงพฤติกรรมก้าวร้าวจะใช้กระบวนการทางปัญญา 4 ขั้นตอน คือ ใส่ใจ จำ กระทำและได้รับแรงเสริมซึ่งกระบวนการนี้ถือว่าเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่ไม่เหมาะสมทำให้เกิดความคับข้องใจ ในที่สุดจึงแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวออกมา

ลักษณะส่วนบุคคลเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าว ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเดิม สุขภาพร่างกาย และสุขภาพจิต แสงเคื่อน ไยไรสง (2538) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของบุคลิกภาพตามทฤษฎีของไอแซกส์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าว สอดคล้องกับวันชัย ขาวรัมย์ (2544) ที่ศึกษาปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันให้นักศึกษาในระดับปริญญาตรีฆ่าตัวตายซึ่งเป็นการศึกษารายกรณีนิสิตนักศึกษาใน

มหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการฆ่าตัวตาย เนื่องจากเมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับการเรียนก่อให้เกิดอาการซึมเศร้า และเมื่อหาทางออกไม่ได้จึงตัดสินใจฆ่าตัวตาย และจากการศึกษาของสุกัญญา เจริญประชา (2543) ที่ศึกษารายกรณีการเสพยาบ้า: ปัญหา สาเหตุและแนวทางในการแก้ไข พบว่า ปัญหาสุขภาพจิตมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเสพยาบ้าสอดคล้องกับอัสนีย์ นิ่มนวล (2542) ที่ศึกษาการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ กับพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในจังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า ความเครียดมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียน ส่วนการศึกษาของผ่องพรรณ แว่ววิเศษ (2534) ที่ศึกษาลักษณะจิตสังคมเพื่อป้องกันพฤติกรรมทะเลาะวิวาทของวัยรุ่น ได้ค้นพบข้อแตกต่างโดยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทะเลาะวิวาท เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างอยู่ในช่วงวัยรุ่นซึ่งให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนมากที่สุดเมื่อเพื่อนชักชวนจึงแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวออกมาได้ง่าย บุชแมน (Bushman, 1996, pp. 811-819) ศึกษาปัจจัยความแตกต่างด้านลักษณะส่วนบุคคลและปัจจัยที่สนับสนุนให้วัยรุ่นแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวโดยใช้ทฤษฎีของเบอร์โควิทซ์ พบว่า ลักษณะส่วนบุคคลด้านสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าว สอดคล้องกับคูเปอร์สมิทและคณะ (Kupersmidt et al., 2000, pp. 42-52) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคลกับพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กก่อนเข้าวัยเรียนในแหล่งชุมชน พบว่า ลักษณะส่วนบุคคลด้านสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าว เนื่องจากความแตกต่างด้านลักษณะส่วนบุคคลของเด็ก ๆ ในแหล่งชุมชนถือเป็นปมด้อยส่งผลทำให้เด็ก ๆ แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวออกมาในระดับสูง และลิเพิทซ์ (Lipetz, 2001, pp. 69-72) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะทางจิตใจที่ยังเจริญเติบโตไม่เต็มที่กับการกระตุ้นด้วยคำพูดในกลุ่มวัยรุ่น พบว่า สุขภาพจิตมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าว เนื่องจากคำพูดที่รุนแรงเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความสับสนภายในจิตใจส่งผลให้วัยรุ่นแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว

ลักษณะส่วนบุคคลกับกลุ่มเพื่อน ภัทรินาฏ บุญชู (2543) ศึกษาความซุกซนของภาวะซึมเศร้าและความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านจิตสังคมกับภาวะซึมเศร้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ภาวะความซึมเศร้ามีความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน แสดงว่านักเรียนที่ตกอยู่ในภาวะซึมเศร้า ทำให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อนที่มีปัญหาคล้ายกันส่งผลให้แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมออกมาได้

ดังนั้นจากแนวคิดของแบนดูรา (Bandura, 1977, p. 42) และแนวคิดของเบอร์โควิทซ์ (Berkowitz, 1983, p. 1135) รวมทั้งผลการศึกษาของผู้วิจัยต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว แสดงว่า ลักษณะส่วนบุคคลมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมก้าวร้าว และอิทธิพลทางอ้อมผ่านทางกลุ่มเพื่อน

การอบรมเลี้ยงดู

แมคคอล และไซมอน (Maccall & Simon, 1982, pp. 90-95) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูเป็นกระบวนการถ่ายทอดทัศนคติ ค่านิยม และมาตรฐานของสังคม ผ่านการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ และนักเรียน ซึ่งหมายรวมถึงการฝึกวินัย ตลอดจนการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของนักเรียน ผู้ที่มีอิทธิพลในการถ่ายทอดค่านิยม ทัศนคติ และมาตรฐานทางสังคม คือ พ่อแม่ เนื่องจากพ่อแม่สามารถตอบสนองความต้องการดังกล่าวได้ดีกว่าผู้อื่น

ไซมอนด์ (Symond, 1939, pp. 163-170) มีทรรศนะว่าการอบรมเลี้ยงดูเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์ของพ่อแม่และนักเรียนมีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ที่เป็นการถ่ายทอดความรู้สึกที่พ่อแม่มีต่อผู้อื่นให้แก่เด็ก เช่น ความรู้สึกเกลียดชังพ่อแม่ของตนก็จะถ่ายทอดความรู้สึกนั้นให้กับนักเรียน
2. ความสัมพันธ์ในการ โยนความคิดให้แก่เด็ก เช่น พ่อแม่ที่รู้สึกว่าตนเองคิดจะ โยนความคิดให้นักเรียน โดยเฉพาะเมื่อเป็นเพศเดียวกัน ความสัมพันธ์จึงเป็นไปในทางลบลักษณะแบบปล่อยปละละเลย
3. การชดเชย พ่อแม่อาจจะชดเชยความรู้สึกบางอย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่เด็ก เช่น ชดเชยความรู้สึกผิดหวังที่ตนเองเรียนแพทย์ไม่สำเร็จจึงคาดหวังให้นักเรียนเรียนแพทย์ ความสัมพันธ์จึงเป็นไปในลักษณะควบคุมบังคับ
4. การถ่ายทอดความรู้สึกรัก พอใจ ชื่นชม และเมตตาปราณีให้แก่เด็ก ความสัมพันธ์เช่นนี้จึงเป็นไปในลักษณะอบอุ่นและยอมรับ
5. การถ่ายทอดความทะเยอทะยานให้แก่เด็ก พ่อแม่ประเภทนี้ต้องการให้นักเรียนแข่งขันกับผู้อื่นจึงมักยึดเยียดความรู้ต่าง ๆ ให้กับเด็ก เช่น ให้เล่นเปียโน เดินบิลเลียด ว่ายน้ำ ร้องเพลง เป็นต้น
6. การที่พ่อแม่รับผิดชอบภาระทุกอย่างในครอบครัว โดยไม่ยอมให้นักเรียนแคะต้องอะไรเลย พ่อแม่ประเภทนี้มีความสัมพันธ์ลักษณะให้ความคุ้มครองมากเกินไป
7. การถ่ายโยงความสัมพันธ์ที่มีต่อพ่อแม่ ปู่ย่า ตายายของตนมาสู่เด็ก เช่น ถ้าปู่ย่า ตายายใช้อำนาจควบคุม พ่อแม่จะมีลักษณะยอมจำนนต่อปู่ย่า ตายาย และจะมีลักษณะยอมจำนนต่อเด็กด้วย

เนื่องจากการแบ่งประเภทการอบรมเลี้ยงดูของนักจิตวิทยาทั้งในประเทศและต่างประเทศพบว่า การอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ ซึ่งบางประเภทเหมือนกันแต่ใช้ชื่อต่างกัน ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกเฉพาะการอบรมเลี้ยงดูที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าว โดยแบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 4 แบบ ผู้วิจัยเลือกใช้นามคิดของแชเฟอร์เฟอร์ (Schaefer, 1959, pp. 226-235) และนามคิด

ของเบคเกอร์ (Becker, 1964, pp. 169-208) เพื่อนำมาใช้ในการอธิบาย ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน (Firm Discipline) หมายถึง การที่นักเรียนรายงานว่ามีพ่อแม่ หรือผู้ปกครองคอยกวดขัน ดูแล แนะนำให้ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และมาตรฐานของสังคม วัฒนธรรมหรือห้ามมิให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่นอกกรอบกรอบ ซึ่งถ้านักเรียนไม่ทำตามกฎระเบียบและมาตรฐานดังกล่าวต้องถูกลงโทษ
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย (Rejection) หมายถึง การที่นักเรียนรายงานว่ามีพ่อแม่ หรือผู้ปกครองไม่สนใจ ไม่เอาใจใส่ ไม่ให้ความช่วยเหลือเมื่อจำเป็น วิจารณ์ ตำหนิและลงโทษอย่างรุนแรง เมื่อนักเรียนกระทำผิด
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักตามใจ (Permissiveness) หมายถึง การที่นักเรียนรายงานว่ามีพ่อแม่ หรือผู้ปกครองยินยอมให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ตามใจปรารถนา โดยไม่ต้องทำตามกฎเกณฑ์ แม้กระทำผิดก็ไม่ได้รับโทษ ซึ่งนักเรียนรู้สึกว่ามีพ่อแม่ปล่อยตามใจ อีกทั้งไม่มีการให้คำแนะนำที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา
4. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางกาย (Physical Punishment) หมายถึง การที่นักเรียนรายงานว่ามีพ่อแม่ หรือผู้ปกครองลงโทษให้เจ็บกาย เช่น เข็ม ติ หก เป็นต้น เมื่อนักเรียนกระทำผิดหรือแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

จากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา (Bandura, 1977, pp. 43-44) อธิบายถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมของมนุษย์ว่ามีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมให้เกิดการเรียนรู้ และนำไปสู่การแสดงพฤติกรรม หรือการกระทำซึ่งแสดงออกมาในลักษณะที่แตกต่างกัน และพบว่าสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เป็นตัวแบบให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ เลียนแบบและตั้งใจให้กระทำพฤติกรรมใด ๆ ได้มากที่สุด คือ สถาบันครอบครัว บุคคลที่จะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้หรือเป็นตัวแบบของนักเรียนในการเรียนรู้โดยตรง คือ พ่อแม่หรือผู้ปกครอง เครื่องญาติ เหล่านี้ เป็นตัวแบบที่ล้วนแต่ส่งผลต่อนักเรียนในการเรียนรู้ที่จะตอบสนองต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างไรก็ตามแต่ละคนจะมีบุคลิกแวดล้อมที่แตกต่างกันไป ทำให้แต่ละคนเกิดการเรียนรู้จากตัวแบบแตกต่างกันนำไปสู่การมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่า การที่นักเรียนได้รับการอบรมเลี้ยงดูในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน และนักเรียนแต่ละคนก็เรียนรู้ที่จะตอบสนองต่อสภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความขุ่นเคืองใจ โดยมีพฤติกรรมตอบสนองที่มีลักษณะแตกต่างกัน ประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดความขุ่นเคืองใจ ได้แก่ การถูกคนอื่นพูดจาถากถาง ดูถูก คำว่า เยาะเย้ย การถูกขัดใจหรือการถูกผู้อื่นทำร้ายก่อน เป็นต้น และการเรียนรู้ที่จะตอบสนองต่างกันนั้น ขึ้นอยู่กับการที่ได้เรียนมาต่างกัน อีกทั้งการเรียนรู้ในเรื่องพฤติกรรมที่ก้าวร้าวของคน โดยเฉพาะอยู่ในช่วงวัยรุ่นมีแนวโน้มของการเกิดความก้าวร้าวสูงกว่าวัยอื่น เนื่องจากสภาวะทางจิตใจที่ยังไม่มั่นคงมาเป็นตัวสนับสนุนจึงได้กล่าวมาแล้ว

มิลเลอร์และคอลลาร์ด (Miller & Dollard, 1939, p. 1) เชื่อว่า มนุษย์ที่มีความคับข้องใจ คือความรู้สึกหรือพฤติกรรมที่เกิดจากคนนั้นถูกขัดขวาง ไม่ให้บรรลุความสำเร็จย่อมเกิดความก้าวร้าว เมื่อคนเราถูกขัดใจจะเกิดภาวะคับข้องใจซึ่งถูกสะสมไว้ทีละเล็กละน้อย จนในที่สุดเกิดเป็นความก้าวร้าวได้และคนที่ถูกก้าวร้าว คือ คนที่ทำให้เกิดความคับข้องใจ

การอบรมเลี้ยงดูเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าว การอบรมเลี้ยงดู ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน การอบรมเลี้ยงดูแบบรักตามใจ และการอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางกาย จิตติมา ทรัพย์พอกพูล (2540) ศึกษาความเหมาะสมในการใช้โทษเช่นตี พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางกายมีความสัมพันธ์กับความก้าวร้าว สอดคล้องกับการศึกษาของฮัคเนย์ นีมานวล (2542) พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน และการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียน และสอดคล้องกับผลการศึกษาของสุกัญญา เจียมประชา (2543) ที่พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันและการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเสพยาบ้า และจากการศึกษาของ ปณิตา นิตยาพร (2543) ที่ศึกษาความสัมพันธ์เชิงปฏิสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อมวลชนที่มีเนื้อหารุนแรง และสภาพแวดล้อมทางสังคมต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของกลุ่มวัยรุ่นชายพบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันและการอบรมเลี้ยงดูแบบรักตามใจมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าว กตัญญูสิทธิ์ ณรงค์ราช (2543) ที่ศึกษาปัจจัยคัดสรรที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่นชายที่กระทำผิดกฎหมายในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ในเขตภาคใต้ของประเทศไทย พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย และการอบรมเลี้ยงดูแบบรักตามใจมีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดกฎหมายของวัยรุ่นชายในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในเขตภาคใต้ของประเทศไทย

การอบรมเลี้ยงดูกับลักษณะส่วนบุคคล สุวพัทธ์ เวศม์วิบูลย์ (2539) ศึกษาสภาวะทางจิตสังคมของเด็กหญิงที่ถูกทารุณกรรมทางเพศในศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กและมูลนิธิคุ้มครองเด็ก พบว่า ลักษณะของครอบครัวที่ชอบใช้ความรุนแรงมีความสัมพันธ์กับสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตของเด็กส่งผลให้เด็กแสดงพฤติกรรมเกรง ต่อต้านสังคม ตลอดจนแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวสอดคล้องกับดวงกมล วงษ์ศิริหัส (2540) ที่ศึกษารายกรณีนีของนักเรียนที่มีปัญหาการปรับตัวในครอบครัวระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนชุมชนวัดบางชัน อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พบว่า การอบรมเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสมส่งผลให้นักเรียนเกิดปัญหาด้านสุขภาพจิต ทำให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวออกมา และนฤมล ขวัญศิริ (2541) ศึกษาบทบาทของผู้ปกครองในการให้ความช่วยเหลือตั้งแต่เริ่มแรกแก่เด็กออทิสติกระดับปฐมวัย ในกรุงเทพมหานคร พบว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบแก้ปัญหาแทนเด็กและการอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางกายมีความสัมพันธ์กับสุขภาพจิตส่งผลให้เด็กแสดง

พฤติกรรมก้าวร้าวในระดับที่รุนแรงสอดคล้องกับผลการศึกษานี้ของอัลสันน์ นีมานวล ที่พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันและการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยมีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียน โดยส่งผ่านความเครียด

ดังนั้นแนวคิดของแนวคิดของมิลเลอร์และคอลลาร์ด (Miller & Dollard, 1939, p. 1) และแบนดูรา (Bandura, 1977, pp. 43-44) และจากผลการศึกษาของผู้วิจัยต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว แสดงว่า การอบรมเลี้ยงดูมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมก้าวร้าว และอิทธิพลทางอ้อมผ่านทางลักษณะส่วนบุคคล

ภูมิหลังครอบครัว

เมธินีพร ภิญโญชน (2539) ให้คำนิยามของคำว่า ครอบครัว หมายถึง การที่ชายและหญิงใช้ ชีวิตอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยา มีความรับผิดชอบร่วมกัน แบ่งงานและหน้าที่กันทำตามความเหมาะสม มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งด้านการเงิน อาหาร สิ่งของต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต มีกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ร่วมกันและเมื่อมีลูกก็ทำหน้าที่ให้การเลี้ยงดู เอาใจใส่ให้ได้รับความอบอุ่นและปลอดภัย หากมีลูกมากกว่าหนึ่งคนต้องอบรมสั่งสอนให้ลูกรู้บทบาทหน้าที่ของการเป็นพี่น้องให้รู้จักการแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ลักษณะ สรีวิวัฒน์ (2545, หน้า 26-27) กล่าวว่า สถาบันครอบครัวมีความสำคัญมากที่สุดในการหล่อหลอมพฤติกรรมต่าง ๆ ของนักเรียน แต่หากสถาบันครอบครัวขาดความรักใคร่ปรองดองจะส่งผลกระทบต่อการศึกษาของนักเรียน ซึ่งสรุปลักษณะของสถาบันครอบครัวที่มีผลต่อสุขภาพจิตของนักเรียนสามารถแบ่งออกได้ ดังนี้

1. ครอบครัวที่บิดามารดาอยู่ด้วยกัน แต่ทะเลาะวิวาทกันเป็นประจำแสดงถึงความขัดแย้ง ไม่มีการควบคุมอารมณ์ก้าวร้าวส่งผลให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นไม่มีความสุขและอาจมีปฏิกิริยาโต้ตอบ 2 แบบ คือ อาจจะสงบ เศร้าสร้อย หลบหน้าผู้คน หรืออาจจะแสดงออกในลักษณะต่อต้าน ก้าวร้าว หงุดหงิด โดยเฉพาะวัยรุ่นที่อยู่ในภาวะขัดแย้ง หวาดกลัว ไม่มีความสุข กระวนกระวายใจ ทำให้แสดงพฤติกรรมลักษณะหนึ่ง คือ ก้าวร้าว ทำลาย หรือทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน ลักษณะครอบครัวแบบนี้ส่งผลให้นักเรียนสุขภาพจิตเสียจนต้องออกไปหาตัวเบา นอกบ้านหรือไปหาที่พึ่งอื่น

2. ครอบครัวที่บิดามารดาหย่าร้างกันและครอบครัวที่บิดามารดาแยกกันอยู่ส่งผลให้นักเรียนต้องอยู่กับคนอื่นทำให้เกิดความว้าเหว ไม่นั่นคงทางจิตใจ มักมีปัญหาทางอารมณ์ สติปัญญา และสังคมทำให้แสดงพฤติกรรมออกมาในลักษณะซึมเศร้า ก้าวร้าว เกเร ผลการเรียนตกต่ำ ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นล้มเหลว เป็นต้น

3. ครอบครัวที่มีบิดาหรือมารดาคนเดียวทำให้นักเรียนขาดความอบอุ่น ผู้ที่เหลืออยู่ต้องรับภาระหนักทำให้เกิดความเครียดส่งผลกระทบต่อให้นักเรียนมีพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงได้

ครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุด เนื่องจากเป็นสถาบันแรกที่สร้างลักษณะนิสัย และพฤติกรรมของนักเรียนรวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวมีความสามัคคี ความห่วงหาอาทร ให้การดูแลเอาใจใส่ อบรมสั่งสอนและเป็นตัวอย่างที่ดีข้อมก่ให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว แต่ในทางกลับกันครอบครัวที่บิดามารดาทะเลาะเบาะแว้งกันไม่รู้จัดการเสียสละ และให้อภัย นักเรียนจะมีนิสัยก้าวร้าว พุดจาหยาบคาย ชอบการต่อสู้เพื่อเอาชนะ ครอบครัวที่บิดามารดาหย่าร้างหรือแยกกันอยู่ทำให้นักเรียนมีนิสัยแข็งกระด้างเป็นนักเลงหรืออันธพาล เพื่อชดเชยในสิ่งที่ตนต้องการแต่ไม่เคยได้รับจากครอบครัวข้างต้นทำให้นักเรียนได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกันส่งผลให้แสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกัน เช่น ครอบครัวที่ให้การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด กวดขันหรือแบบรักตามใจมากเกินไปทำให้นักเรียนมีนิสัยเอาแต่ใจตนเองหรือขาดกลัว ครอบครัวที่ให้การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยหรือการอบรมเลี้ยงดูแบบหลงโทษทางกายส่งผลให้นักเรียนขาดความอบอุ่น ไม่มีความสุขและอาจถูกชักชวนไปให้แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ง่าย (วีรวรรณ วรสุข, 2540, หน้า 25-29)

แบนดูรา (Bandura, 1977, p. 45) กล่าวว่า ความแตกแยกของครอบครัวซึ่งเกิดจากการหย่าร้าง แยกกันอยู่ การตายของบิดาหรือมารดา รวมทั้งบิดามารดาที่อยู่ด้วยกันแต่มีพฤติกรรมทะเลาะเบาะแว้งกัน ตลอดจนวิถีปฏิบัติที่บิดามารดากระทำต่อกันเป็นการแสดงแบบอย่างของพฤติกรรมก้าวร้าว และก่อให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมดังกล่าวกับนักเรียนได้

ภูมิหลังครอบครัวเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าวอย่างหนึ่ง ภูมิหลังครอบครัว ได้แก่ สถานภาพสมรสของบิดามารดา และความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง รุ่งวีรัตน์ดำรงอักษร (2540) ศึกษาภูมิหลังครอบครัวกระบวนการสังคมกรรมและการเปิดรับรายการโทรทัศน์ประเภทสารคดีเชิงสืบสวนของเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน พบว่า ภูมิหลังทางครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ ได้แก่ บิดามารดาหย่าร้าง บิดามารดาแยกทางกัน บิดาหรือมารดาคนใดคนหนึ่งเสียชีวิตมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเบี่ยงเบนสอดคล้องกับอภิรัฐ ถนอมสิงห์ (2542) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำความคิดและเยาวชนเกี่ยวกับยาเสพติดประเภทยาบ้า พบว่า ปัจจัยทางครอบครัว เช่น บิดามารดาทะเลาะกันเป็นประจำ บิดามารดาหย่าร้างกันมีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดของเยาวชน และพรศรี วรธนะวลัญช์ (2541) ศึกษาปัจจัยทางด้านครอบครัวกับการสูบบุหรี่ของนักเรียนชายระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานคร พบว่า ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมสูบบุหรี่

บุหรีสูง ส่วนการศึกษาของปณิตา นิตยาพร (2543) ศึกษาความสัมพันธ์เชิงปฏิสัมพันธ์ระหว่าง การเปิดรับสื่อมวลชนที่มีเนื้อหารุนแรง และสภาพแวดล้อมทางสังคมต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของกลุ่มวัยรุ่นชายได้ค้นพบข้อแตกต่างกัน พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ก้าวร้าว เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างอยู่ในช่วงวัยรุ่นที่ต้องการอิสระและเริ่มกันตัวเองออกมาจากครอบ ครว ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ไม่ส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมของวัยรุ่น

ภูมิหลังครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดู รัฐพล อินทรชัย (2540) ศึกษาสภาพชีวิตของผู้สพ ย์ ยาบ้าและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดพฤติกรรมการเสพยาบ้า พบว่าภูมิหลังครอบครัว ได้แก่ บิดา มารดาหย่าร้างกัน แยกกันอยู่และพ่อหรือแม่เสียชีวิตมีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูแบบ ปล่อยปละละเลย สอดคล้องกับศิริอร ฤทธิ์ไตรรัตน์ (2544) ที่ศึกษาความชุกและปัจจัยที่มีผลต่อ ความซึมเศร้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดเพชรบุรี พบว่า สถานภาพสมรส ของบิดามารดามีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมอย่างเข้มงวดและการอบรมเลี้ยงดู แบบปล่อยปละละเลยส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมก้าวร้าว เนื่องจากเมื่อครอบครัวมีปัญหาหรือ ครอบครัวแตกแยก ได้แก่ บิดามารดาทะเลาะกัน หย่าร้าง แยกกันอยู่ บิดาหรือมารดาเสียชีวิตส่งผล ให้เด็กกลุ่มตัวอย่างถูกส่ง ไปให้ญาติหรือบุคคลที่บิดามารดารู้จักเป็นผู้เลี้ยงดูโดยการเลี้ยงดูแบบใหม่ จะแตกต่างไปทำให้เด็กขาดความรัก ความอบอุ่นส่งผลให้มีพฤติกรรมก้าวร้าว

จากแนวคิดของแบนดูรา (Bandura, 1977, p. 45) และจากผลการศึกษาของผู้วิจัยต่าง ๆ ที่ ได้กล่าวมาแล้ว แสดงว่า ภูมิหลังครอบครัวมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมก้าวร้าว และอิทธิพลทาง อ้อมผ่านทาง การอบรมเลี้ยงดู

กลุ่มเพื่อน

ซัลลิแวน (Sullivan, 1953, p. 291) ให้ความหมายของคำว่ากลุ่มเพื่อน หมายถึง บุคคลที่มีความคล้ายคลึงกันทั้งในด้านอายุ ความคิด ทัศนคติ ตลอดจนความสนใจในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งสายสัมพันธ์ของมิตรภาพสามารถดูได้จากความสนิทสนม อันตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเปิดเผยตนเอง

เบิร์ต (Berndt, 1982, pp. 1447-1460) กล่าวว่า วัยรุ่นเริ่มมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเพื่อนรุ่นเดียวกันซึ่งเป็นการสัมพันธ์แบบแรกที่ลักษณะแบบร่วมกัน (Collaboration) หมายถึง การที่วัยรุ่นได้พยายามปรับและแก้ไขพฤติกรรมของตนเองให้เหมาะสมกับความต้องการของกลุ่มเพื่อน เพื่อก่อให้เกิดความพึงพอใจซึ่งกันและกัน ซึ่งตรงกันข้ามกับวัยเด็กตอนปลายที่มีลักษณะการยึดตนเองเป็นหลัก (Self Center)

ซาราบानी (Sharabany, 1981, pp. 800-808) ได้สรุปลักษณะความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกลุ่มเพื่อนประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

1. ความใกล้ชิดสนิทสนม วัยรุ่นในกลุ่มเพื่อนจะมีระดับความใกล้ชิดสนิทสนมมากกว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั่วไป
2. ต้องไม่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือด เช่น การเป็นพี่น้องหรือเครือญาติ เป็นต้น
3. ประกอบด้วยอารมณ์ทางบวก เช่น อิงสนิทสนมมากเท่าไร ก็ยิ่งรักใคร่ผูกพันมากขึ้น
4. ต้องมีการติดต่อและปฏิสัมพันธ์กันบ่อย ๆ
5. สนใจทุกข์ หรือสุขของกันและกัน
6. รู้จักอีกฝ่ายหนึ่งเป็นอย่างดี เช่น รู้ว่าเพื่อนชอบอะไรหรือไม่ชอบอะไร เป็นต้น
7. มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และสามารถรักษาความลับของอีกฝ่ายหนึ่งได้

วัยรุ่นเป็นวัยของการก้าวออกจากบ้าน ไปสู่โลกของกลุ่มเพื่อน วัยรุ่นจะเรียนรู้ถึงความแตกต่างระหว่างวัยรุ่นด้วยกันมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นจากลักษณะภายนอกที่ปรากฏให้เห็นความสามารถพื้นฐานในด้านต่าง ๆ รวมถึง ทักษะทางสังคม ซึ่งความแตกต่างเหล่านี้ เป็นเสมือนเครื่องวัดลักษณะของเพื่อนที่พึงประสงค์ของกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีลักษณะของการเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างระหว่างกลุ่ม เพื่อที่จะขจัดสมาชิกที่อยู่ภายในกลุ่มที่มีความแตกต่างออกไป ฉะนั้นการประเมินและ การเปรียบเทียบของกลุ่มเพื่อนส่งผลต่อวัยรุ่นให้เกิดความต้องการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน (Need for Acceptance) และเกิดความกลัวที่จะถูกขับไล่ออกจากกลุ่มขึ้นพร้อม ๆ กัน การที่จะเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อนและมีคุณค่าในสายตาของกลุ่มเพื่อน โดยมีเงื่อนไขว่าวัยรุ่นคนนั้นต้องมีพฤติกรรมรูปแบบที่เหมือนกับสมาชิกคนอื่น ๆ ซึ่งพฤติกรรมก้าวร้าวถือว่าเป็นพฤติกรรมรูปแบบหนึ่งเช่นกัน หากสมาชิกในกลุ่มทำตามแบบอย่างจะทำให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อนที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน ได้มากที่สุด แต่หาก ไม่ปฏิบัติตามอาจทำให้ถูกตัดออกจากการเป็นสมาชิกของกลุ่มเพื่อน (Buhmester, 1990, p. 1101)

แบนดูรา (Bandura, 1977, pp. 46-48) กล่าวถึงกลุ่มเพื่อนว่าเป็นตัวแบบที่มีอิทธิพลต่อวัยรุ่นเป็นอย่างมาก เนื่องจากวัยรุ่นเป็นวัยที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนในฐานะแหล่งข่าวสารที่ปรึกษา ที่พึ่งพา ส่งเสริมและเป็นแบบอย่างของพฤติกรรมต่าง ๆ นอกจากนั้นวัยรุ่นยังมีความต้องการเป็นที่ยอมรับและยกย่องจากกลุ่มเพื่อนซึ่งออกมาในรูปของการเลียนแบบพฤติกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มหรือยอมรับกระทำพฤติกรรมนั้น ๆ ไม่ว่าจะดีหรือชั่วขอให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อนก็เพียงพอ ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมส่วนใหญ่เกิดจากพฤติกรรมความก้าวร้าวของวัยรุ่น เห็นได้ว่ากลุ่มเพื่อนเป็นตัวแบบสำคัญชิ้นหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาทางพฤติกรรม โดยปกติวัยรุ่นจะมีความคิดค่อนงออยู่แล้วซึ่งจะอีกเหิมก้าวร้าวมากขึ้น เมื่อมีการรวมกลุ่มกันและได้รับการชื่นชม หรือสนใจในทางที่ผิดจากกลุ่มเพื่อนให้กระทำการต่าง ๆ ปัญหาที่เห็นเด่นชัดในการรวมกลุ่มเพื่อนนั้นมีอิทธิพลอย่างมากต่อการกระทำ ได้แก่ ปัญหาของนักเรียนอาชีวะที่มักมีพฤติกรรมก้าวร้าวและก่อความ

เดือครือนอยู่เสมอ ทั้งนี้เป็น เพราะการถ่ายทอดความรู้สึคนึกคิดจากรุ่นที่ไปสู่รุ่นน้องให้มีแนวคิดในการใช้ความรุนแรงตัดสินปัญหา เพื่อแลกกับของรางวัล คำสรรเสริญหรือบางครั้งเพียงหวังอยู่ในสังคมกับเพื่อนและรุ่นที่เท่ากัน เพราะหากไม่ทำตามอาจจะไม่มีเพื่อนคบ เพื่อน ๆ ต่างเกลียดชังจนไม่สามารถรวมกลุ่มได้ เป็นต้น ดังนั้น จากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม กลุ่มเพื่อนได้ทำหน้าที่ของการเป็นแบบอย่างในการกระทำและเป็นแรงเสริมให้เกิดการแสดงออกของพฤติกรรมก้าวร้าว

กลุ่มเพื่อนเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าวเป็นอย่างมาก กลุ่มเพื่อนได้แก่ การเลียนแบบ และการเสริมแรง จากผลการศึกษาของจิราภรณ์ อำนวยเฉลิมศักดิ์ (2540) ที่ศึกษาปัจจัยบางประการที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทะเลาะวิวาทของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การคบเพื่อนที่ไม่เหมาะสมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทะเลาะวิวาทสอดคล้องกับท้าวชัยน์ สาย โยธา (2542) ที่ศึกษากระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการเป็นฆาตกรของนักโทษในเรือนจำบางขวาง พบว่า การเลียนแบบจากกลุ่มเพื่อนมีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาไตร่ตรองไว้ก่อนแล้ว สอดคล้องกับจามร สุนทรกิจ (2544) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดอาชญากรรมทางเพศของเยาวชนชาย ในกรุงเทพมหานคร พบว่า การเลียนแบบจากกลุ่มเพื่อนมีความสัมพันธ์กับการเกิดอาชญากรรมทางเพศ จากผลการศึกษาของฟิลด์ (Field, 1999, pp. 753-758) ที่ศึกษาระดับความก้าวร้าวโดยเปรียบเทียบระหว่างวัยรุ่นชาวอเมริกันกับวัยรุ่นชาวฝรั่งเศส พบว่า การเลียนแบบของวัยรุ่นภายในกลุ่มเพื่อนวัยรุ่นชาวอเมริกันมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าวสอดคล้องกับยูนและคณะ (Yoon et al., 2000, pp. 551-570) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางสังคมกับเด็กที่ก้าวร้าวและไม่ก้าวร้าว พบว่า การเลียนแบบจากกลุ่มเพื่อนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าว เนื่องจากความเชื่อที่เกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ตามอย่างกลุ่มเพื่อนเพื่อให้กลุ่มเพื่อนยอมรับตนเป็นสมาชิกภายในกลุ่มส่งผลทำให้เด็กแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว ส่วนลักขณา แก้วตระกูล (2544) ศึกษาปัจจัยคัดสรรที่สัมพันธ์กับการกระทำผิดซ้ำของเยาวชนชายในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง พบว่า การเสริมแรงจากกลุ่มเพื่อนมีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดซ้ำของเยาวชนชายในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง

ดังนั้นแนวคิดของแบนดูรา (Bandura, 1977, pp. 46-48) และจากผลการศึกษาของผู้วิจัยต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว แสดงว่า กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมก้าวร้าว

พฤติกรรมของครู

นอกจากวัยรุ่นต้องปรับตัวกับพัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองในหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสติปัญญา และด้านสังคมแล้ววัยรุ่นยังต้องปรับตัวเพื่อให้เข้ากับคุณตลอดจนกฎเกณฑ์ของสถาบันการศึกษา ครูจึงเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อชีวิต

ของวัยรุ่น โดยครูเป็นตัวแทนและเป็นผู้ที่หล่อหลอมให้นักเรียนเป็นคนดีหรือเถวได้ วัยรุ่นเป็นวัยของการศึกษาเล่าเรียน หากว่าวัยรุ่นมีปฏิสัมพันธ์กับครูไปในทิศทางบวกสามารถช่วยส่งเสริมให้วัยรุ่นสนใจในสิ่งที่สมควรจะต้องเรียนรู้และส่งผลให้ปรับตัวได้ดี แต่ถ้าวัยรุ่นมีปฏิสัมพันธ์กับครูในทิศทางลบจะทำให้วัยรุ่นเกิดความรู้สึกคับข้องใจ ความวิตกกังวล ความเครียด เป็นต้น ส่งผลให้แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและทวีความรุนแรงจนกลายเป็นปัญหาสังคมได้ (ลักขณา สรวิวัฒน์, 2545, หน้า 33)

สุชา จันทน์เอม (2541, หน้า 35-38) กล่าวว่า โรงเรียนเป็นสถาบันหนึ่งที่มีส่วน รับผิดชอบในตัววัยรุ่นมากที่สุด เพราะวันหนึ่ง ๆ วัยรุ่นใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียนมากเท่า ๆ กับอยู่ที่บ้าน วัยรุ่นจึงอยู่ในสายตาพอ ๆ กับบิดามารดาหรือผู้ปกครอง สาเหตุที่วัยรุ่นพาลเกรหรือมีพฤติกรรมก้าวร้าว เนื่องมาจากครูใช้ชีวิตปฏิบัติต่อวัยรุ่น ไม่ถูกต้องหรือใช้วิธีที่รุนแรงเกินไปตลอดจนลงโทษไม่ถูกต้อง ซึ่งปัจจุบันพบว่ายังมีครูอาจารย์อีกมากที่ประพฤติดนไม่เหมาะสม ไม่มีความสนใจในการหาความรู้มาถ่ายทอดให้แก่วัยรุ่น ไม่มีเทคนิคในการให้การศึกษาหรือฝึกอบรม ไม่อุทิศเวลาเพื่อการพัฒนาบุคลิกภาพแก่วัยรุ่น อีกทั้งครูอาจารย์มีบุคลิกภาพไม่เหมาะสมในการเป็นครูอาจารย์ เช่น พูดจาไม่น่าฟัง แต่งกายไม่เหมาะสม เป็นต้น หากครูอาจารย์กระทำตนไม่เหมาะสมดังที่กล่าวมา ย่อมส่งผลทำให้วัยรุ่นขาดความเคารพนับถือ ไม่ศรัทธา และอาจมองโลกในแง่ร้าย ซึ่งเป็นผลเสียแก่การดำเนินชีวิตของวัยรุ่น

ผกา สัตยธรรม (2545, หน้า 41-42) กล่าวว่า ครูต้องใช้ความสามารถและไหวพริบในการดูแลเอาใจใส่ การให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำ เนื่องจากครูซึ่งมีความใกล้ชิดกับวัยรุ่นจึงจำเป็นต้องรู้ว่าวัยรุ่นต้องการอะไร การแสดงความไม่พอใจวัยรุ่นมักส่งผลเสีย กล่าวคือถ้าครูไม่เอาใจใส่ไม่ให้คำปรึกษา ตลอดจนการลงโทษที่รุนแรงทำให้สุขภาพจิตและระดับสติปัญญาของวัยรุ่นได้รับความกระทบกระเทือนอย่างมาก

ประยูรศรี มณีศรี (2535, หน้า 173-175) แบ่งปัญหาของวัยรุ่นดังต่อไปนี้

1. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเล่าเรียน ได้แก่ การเบื่อการเรียน ไม่ชอบโรงเรียน เนื่องจากนักเรียนมีทัศนคติเกี่ยวกับครูในทางลบ ได้แก่ ไม่ดูแลเอาใจใส่ ไม่มีเวลาให้คำปรึกษา ไม่ยุติธรรม และการเป็นแบบอย่างที่ไม่เหมาะสมแก่นักเรียน เป็นต้น
2. ปัญหาความเปลี่ยนแปลง อันสืบเนื่องมาจากพัฒนาการด้านต่างๆ ของนักเรียน เช่น พัฒนาการด้านร่างกาย ด้านจิตใจหรืออารมณ์ และด้านสติปัญญา เป็นต้น ก่อให้เกิดความเครียด ความวิตกกังวลส่งผลให้เกิดปัญหาทางด้านพัฒนาการทางสังคม เช่น เห็นแก่ตัว ไม่มีน้ำใจ ออกเที่ยว รวมทั้งการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม นับวันยิ่งจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ

แบนดูรา (Bandura, 1977, pp. 49-51) กล่าวว่า เนื่องจากสภาพความเป็นจริงในสังคมปัจจุบันมีสภาวะความตึงเครียดสูง อันสืบเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทางวัตถุมาตรฐาน คุณภาพชีวิตที่ต่ำลง สภาวะทางเศรษฐกิจถดถอยอย่างรุนแรง และเร่งรีบทำให้สถาบันครอบครัวที่เป็นตัวแบบใกล้ชิดวัยรุ่นมากที่สุดได้ลดภาระของตนลง โดยผลักระบบการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสถาบันการศึกษาซึ่งเป็นการยากที่ตัวแบบจริงในสถาบันจะสามารถอบรม การเป็นแบบอย่างและเป็นแรงเสริมที่ดีเพื่อจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่จะตอบสนองต่อสถานการณ์ต่าง ๆ โดยปราศจากพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความรุนแรงได้ เนื่องจากจำนวนระหว่างนักเรียนกับครูในสถาบันการศึกษาแตกต่างกันมากทำให้ไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง รวมทั้งบุคลากรในสถาบันการศึกษาไม่สามารถเป็นตัวแบบที่ดีให้นักเรียนได้ โดยมีกละเลยการอบรมความประพฤติต่าง ๆ และมุ่งความสนใจไปที่การเรียนการสอนในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว นอกจากนั้นการกระทำบางอย่างที่อาจเป็นแรงผลักดันหรือส่งเสริมให้นักเรียนขาดความสนใจในการศึกษาเกิดทัศนคติในทางลบรู้สึกเป็นปรีกษณ์ต่อสถาบันการศึกษา เช่น การลงโทษโดยปราศจากความเป็นธรรมไม่ให้เกิดการดูแลเอาใจใส่ เป็นต้น ทำให้นักเรียนขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ขาดความริเริ่มและคิดว่าคนไม่มีใครต้องการซึ่งทำให้นักเรียนเกิดภาวะความกดดันขึ้นในลักษณะนี้สามารถถูกชักชวนไปสู่การเรียนแบบพฤติกรรมก้าวร้าวต่าง ๆ

พฤติกรรมของครูเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าว พฤติกรรมของครู ได้แก่ การลงโทษ ขาดการดูแลเอาใจใส่และการเป็นแบบอย่าง นพดล ชีระอนันต์ (2542) ศึกษาปัญหาด้านการเรียน ด้านส่วนตัว ด้านสังคมของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนอุดรพิทยานุกูลจังหวัดอุดรธานี พบว่า การเป็นแบบอย่างของครูมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าว และคาเวลล์และคณะ (Cavell et al., 2000, pp. 199-235) ศึกษาเรื่องการประเมินผลกระบวนการเปลี่ยนแปลงขั้นต้นในเรื่องการป้องกันความก้าวร้าวของเด็กที่เกิดอย่างต่อเนื่อง พบว่า จากการปรับพฤติกรรมของครูในด้านการให้คำปรึกษาลดจนการลงโทษอย่างเป็นธรรมมีความสัมพันธ์กับการลดพฤติกรรมก้าวร้าวสอดคล้องกับรูเทอร์ฟอร์ด (Rutherford, 2000, p. 3) ที่ศึกษาวิธีการรับมือกับพฤติกรรมก้าวร้าวและความรุนแรง ในโรงเรียน พบว่า การดูแลเอาใจใส่พฤติกรรมของนักเรียนให้มากยิ่งขึ้นซึ่งส่งผลให้เด็กลดพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงลงได้ และการศึกษาของสตีเฟนสันและคณะ (Stephenson et al., 2000, pp. 225-235) ศึกษาพฤติกรรมของครูที่เกี่ยวข้องกับการเริ่มสอนหนังสือในโรงเรียน พบว่า พฤติกรรมของครูที่มีลักษณะเป็นมิตรและมีความเป็นธรรมสัมพันธ์กับการลดพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียน

พฤติกรรมของครูกับลักษณะส่วนบุคคล จีพร สร้อยสุวรรณ (2539) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียนชายในสถาบันราชภัฏ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า

พฤติกรรมของครูในการสูบบุหรี่เป็นแบบอย่างมีความสัมพันธ์กับสุขภาพจิตของนักเรียนสอดคล้องกับ โจนส์ กาบแก้ว (2540) ที่ศึกษาเจตคติของนักเรียนช่วงอุตสาหกรรมที่ก่อการทะเลาะวิวาทที่มีต่อสภาพภายในสถานศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า พฤติกรรมการขาดการดูแลเอาใจใส่จากครูมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและสุขภาพจิตของนักเรียน เนื่องจากครูไม่สนใจที่จะถามทุกข์สุขหรือปัญหาของนักเรียนทำให้นักเรียนต้องเก็บความรู้สึกอัดอั้นกับข้องใจไว้ส่งผลทำให้เกิดพฤติกรรมทะเลาะวิวาทได้ง่าย

ดังนั้นจากแนวคิดของแบนดูรา (Bandura, 1977, pp. 49-51) และจากผลการศึกษาของผู้วิจัยต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว แสดงว่า พฤติกรรมของครูมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมก้าวร้าวและอิทธิพลทางอ้อมผ่านทางลักษณะส่วนบุคคล

การเปิดรับสื่อ

ปนีตา นิตยาพร (2543, หน้า 20-28) กล่าวว่าสื่อมวลชน (Mass Media) หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงมนุษย์กับสังคม โดยการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ให้มนุษย์ได้รับข้อมูลความรู้ และความบันเทิง โดยข้อมูลและความรู้มักอยู่ในรูปแบบของข่าว บทความ บทวิเคราะห์ สารคดี เป็นต้น ส่วนความบันเทิงมักอยู่ในรูปแบบของเรื่องสั้น การ์ตูน ละคร ภาพยนตร์ เกมสโตร์ เป็นต้น และได้ให้ความหมายของ การเปิดรับสื่อ หมายถึง การอ่าน การชม เรื่องราวหรือเนื้อหาต่าง ๆ ผ่านทางสื่อต่าง ๆ โดยแบ่งสื่อออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ คือ หนังสือ การ์ตูน เป็นต้น และสื่อภาพเคลื่อนไหว ได้แก่ โทรทัศน์ เกมคอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

คราปเปอร์ (Klapper, 1960, pp. 19-26) กล่าวว่า การเปิดรับสื่อหรือเลือกสนใจ (Selective Exposure or Selective Attention) หมายถึง แนวโน้มที่ผู้รับสารจะเลือกสนใจหรือเปิดรับสารจากแหล่งหนึ่งแหล่งใดที่มีอยู่ด้วยกันหลายแหล่ง โดยบุคคลจะเลือกแสวงหาข่าวสารหรือเลือกสรรเฉพาะข่าวสารที่ตรงกับความคิดหรือความต้องการของตนเองมากกว่าที่จะแสวงหาข่าวสารที่ขัดกับสิ่งที่ตนเองนั้นกระทำ

แมคคอมบ์และเบคเกอร์ (McComb & Becker, 1977, pp. 51-52) ได้สรุปถึงการใช้สื่อมวลชนตามความต้องการและความพอใจมาจากสาเหตุ ดังนี้

1. **ต้องการรู้เหตุการณ์ (Surveillance)** โดยการสังเกตการณ์และติดตามความเคลื่อนไหวต่าง ๆ จากสื่อมวลชน เพื่อให้รู้เท่าทันต่อเหตุการณ์ ให้ทันสมัย และรู้ว่าอะไรมีความสำคัญพอที่จะเรียนรู้
2. **ต้องการคำแนะนำ (Guidance)** เพื่อที่จะปฏิบัติตนให้ถูกต้องและช่วยในเรื่องการตัดสินใจในแต่ละวัน เพื่อความอยู่รอดสังคมและการเมืองที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

3. เพื่อความตื่นเต้น (Excitement) เป็นการสร้างความรู้สึกว่าคุณได้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่ในสถานการณ์ปัจจุบัน

4. เพื่อเป็นแรงเสริม (Reinforcement) ช่วยเสริมให้เห็นสิ่งที่มีอยู่เดิมให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น หรือช่วยสนับสนุนการตัดสินใจที่ได้กระทำไปแล้ว

5. เพื่อนำไปใช้ในการสื่อสารเชิงคาดการณ์ในการสนทนากับบุคคลอื่น (Anticipated Communication)

6. เพื่อความบันเทิง (Entertainment) เป็นการผ่อนคลายอารมณ์ (Emotional Release) แมคคอมบ์ และเบคเกอร์ (McComb & Becker, 1977, p. 51) ศึกษาเกี่ยวกับการอ่านหนังสือและการชมรายการวิทยุและโทรทัศน์ได้สรุปผลของผู้รับสารในการอ่าน ฟัง และชมด้วยเหตุผลดังนี้

1. เพื่อติดตามความเคลื่อนไหวและสังเกตการณ์รอบตัว เพื่อที่จะได้รู้ว่าอะไรกำลังเกิดขึ้นเพื่อให้ทันเหตุการณ์ ทันสมัย และเรียนรู้ว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญควรรู้

2. เพื่อให้ได้ข่าวสารที่จะใช้ประโยชน์ในการพูดจาปราศรัยประจำวันกับสมาชิกในกลุ่มเพื่อนที่ตนเองเป็นสมาชิกร่วมอยู่ด้วย

ชวรัตน์ เชิดชัย (2527, หน้า 156-158) กล่าวว่า จากการที่มีผู้รับสารหรือผู้เปิดรับสื่อคนหนึ่งและมีปฏิกิริยาตอบสนองโดยที่ตนเองมีฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่งในสังคมกลุ่มเพื่อน โดยลักษณะนี้ ผลการตอบสนองจะไม่มีผลแก่ผู้รับสารผู้นั้นเพียงคนเดียว แต่ยังมีผลกระทบเกี่ยวพันประจวบถูกไข่ของระบบสังคมนั้นอีกด้วย เนื่องจากผู้รับสารคนหนึ่งทำการบอกสารส่งไปถึงผู้รับสารอีกคน และส่งไปยังผู้รับสารอื่น ๆ ที่เป็นสมาชิกร่วมกลุ่มเดียวกันด้วย

แบนดูรา (Bandura, 1977, pp. 52-54) กล่าวถึงสื่อมวลชนว่า อิทธิพลสำคัญในการเรียนรู้ทางสังคมที่สำคัญประการหนึ่ง คือ สิ่งที่น่าสนทนผ่านทางสื่อมวลชนซึ่งมีอยู่มากมายหลายชนิด ทำให้มนุษย์ได้รับความนึกคิดและรูปแบบการกระทำใหม่ ๆ อยู่เสมอ เห็นได้ว่า สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างพฤติกรรม และทัศนคติหรือความคิดของมนุษย์ในสังคม โดยปกติสื่อมวลชนทำหน้าที่ในการนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงซึ่งได้กลายมาเป็นแบบอย่างให้เกิดการเลียนแบบในลักษณะของ Imitation หรือ การเลียนแบบระดับผิวเผิน และ Identification หรือการเลียนแบบระดับละเอียด ซึ่งพฤติกรรมที่ถูกนำเสนอสามารถกลายเป็นตัวแบบที่แทรกซึมเข้าไปในกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์และจิตใจหรือเสริมแรงให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมต่าง ๆ เนื่องจากสื่อมีผลกระทบในการให้ความสำคัญกับผลของการกระทำพฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความก้าวร้าวรุนแรงว่าสามารถก่อให้เกิดผลเสียต่อผู้กระทำรวมถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างไร้ขุ่นซึ่งเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ มีความ

อ่อนไหวทางสภาวะทางจิตใจและมีการเปิดรับสื่อมวลชนค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตามอิทธิพลของสถาบันสื่อมวลชนในฐานะที่เป็นตัวแบบและตัวเสริมแรงจะมีมากหรือน้อย ก็ต้องเมื่อได้ทำงานหรือมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับสถาบันทางสังคมอื่น ๆ เช่น กลุ่มเพื่อน เป็นต้น ดังนั้นตัวแบบจากสื่อมวลชนและตัวแบบจากสถาบันทางสังคมต่างมีฐานะของการเป็นแบบอย่าง ทั้งยังเสริมแรงในการผลักดันให้วัยรุ่นมีการแสดงออกถึงพฤติกรรมก้าวร้าว โดยในทางทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมมองว่าทั้งสื่อมวลชนและสถาบันทางสังคมต่างก็เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวทั้งคู่ เป็นลักษณะที่ช่วยส่งเสริมซึ่งกันและกัน กล่าวคือ อิทธิพลของตัวแบบสื่อมวลชนจะส่งผลต่อการเกิดพฤติกรรมก้าวร้าวของวัยรุ่นมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับว่ามีตัวแบบสภาพแวดล้อมทางสังคมด้านบุคคลมาเป็นตัวสนับสนุนด้วยเช่นกัน

การเปิดรับสื่อเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าวอย่างหนึ่ง การเปิดรับสื่อประกอบด้วย การเปิดรับสื่อทางโทรทัศน์ หนังสือการ์ตูน เกมคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต จากผลการศึกษาของวัชรีย์ คำศรี (2543) ที่ศึกษาการใช้เวลาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และพฤติกรรมการเปิดรับสื่อโทรทัศน์ของเด็กในครอบครัวที่มีอาชีพประมง พบว่า การเปิดรับสื่อทางโทรทัศน์มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าว เนื่องจากเด็กในครอบครัวประมงส่วนใหญ่มีอิสระในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามความต้องการของตนเอง อีกทั้งปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นในขณะดูโทรทัศน์มีการวิพากษ์วิจารณ์รายการโทรทัศน์ที่กำลังดูอยู่เช่นเดียวกับผู้ใหญ่ และเลียนแบบพฤติกรรมต่าง ๆ จากโทรทัศน์ เนื่องจากพ่อแม่ไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่เพราะต้องใช้เวลาในการทำมาหาเลี้ยงครอบครัว ทำให้เด็กขาดการชี้นำในการดูโทรทัศน์จากพ่อแม่หรือผู้ปกครอง สอดคล้องกับผลการศึกษาของเบญจมาศ เบ็ญจพรกุลหงส์ (2544) ที่ศึกษาการรับรู้ของเด็กที่มีต่อลักษณะการแสดงพฤติกรรมของตัวการ์ตูนจีนซึ่งในการ์ตูนทางโทรทัศน์ชุดจีนจ้งจอมแก่น พบว่า พฤติกรรมของตัวการ์ตูนจีนจ้งในการ์ตูนทางโทรทัศน์มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าว จากผลการศึกษาของดิลล์และคณะ (Dill et al., 1997, p. 165) ที่ศึกษาความคิด ความรู้สึก การกระทำ มุมมองด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับความรุนแรงจากวิดีโอเกมส์กับพฤติกรรมก้าวร้าว พบว่า การเล่นเกมวิดีโอเกมส์ที่รุนแรงมีความสัมพันธ์กับระดับพฤติกรรมก้าวร้าวและสัมพันธ์กับการกระทำผิดต่าง ๆ ของเด็กสอดคล้องกับแม็คเวย์ (McVey, 1999, p. 36-45) ที่ศึกษาเกี่ยวกับความรุนแรงจากสื่อโทรทัศน์: เพื่อหาวิธีป้องกันและแก้ไขสำหรับครูและผู้ปกครองของนักเรียน พบว่า การเปิดรับสื่อโทรทัศน์มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่ก้าวร้าวจนถึงขั้นที่รุนแรงมากเป็นแบบอย่างให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวตามอย่าง และจากการศึกษาของทาร์ทัม (Tatum, 2000, pp. 67-72) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการผสมผสานระหว่างสื่อมวลชนกับการได้รับคำแนะนำจากครู พบว่า การเปิดรับสื่อผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าว เนื่องจากนักเรียนเลือกเข้าเว็บไซต์ในทางที่ผิดซึ่งเกิดความจดจำ

พฤติกรรมต่าง ๆ ที่ไม่ได้มาประพุดตาม ส่วนการศึกษาของสุขเกษม อิงคนินันท์ (2537) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความก้าวร้าวของนักเรียนอาชีวศึกษากับการรับชมโทรทัศน์:กรณีศึกษานักเรียนอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิคนครราชสีมา ได้ค้นพบข้อแตกต่างโดยพบว่า ความถี่ในการเปิดรับสื่อโทรทัศน์ไม่มีความสัมพันธ์กับความก้าวร้าวของนักเรียนอาชีวศึกษาและปริมาณในการรับชมโทรทัศน์ไม่มีความสัมพันธ์กับความก้าวร้าวของนักเรียนอาชีวศึกษาสอดคล้องกับโอฬาร เอี่ยมประภาส (2541) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน พบว่าปัจจัยทางด้านอิทธิพลของสื่อไม่มีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในสถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนชายบ้านกรุณา เนื่องจากวัยรุ่นส่วนใหญ่ เมื่อเกิดความชอบหรือสนใจในบางสิ่งบางอย่างมักจะชักชวนให้เพื่อน ๆ ที่เป็นสมาชิกของกลุ่มให้มามีส่วนร่วมกับสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองชอบด้วย ในการเปิดรับสื่อต่าง ๆ ก็เช่นกัน ถ้าวัยรุ่นสนใจเปิดรับสื่อประเภทใด เช่น สนใจดูโทรทัศน์ เล่นเกมคอมพิวเตอร์ดูภาพยนตร์ก้าวร้าวจากอินเทอร์เน็ตหรือจากสื่ออื่น ๆ ก็มักจะชักชวนให้เพื่อนเปิดรับสื่อเหล่านั้นด้วย แสดงให้เห็นว่า การเปิดรับสื่อมีอิทธิพลต่อกลุ่มเพื่อนจากการศึกษาของวลัยลักษณ์ เศรษฐฤทธิ์ (2539) ที่ศึกษารูปแบบและแรงจูงใจในการฟังวิทยุเจาะเฉพาะกลุ่มของผู้รับสารวัยรุ่น พบว่า การเปิดรับสื่อมีความสัมพันธ์กับความต้องการมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนของตนเอง สอดคล้องกับชาติณรงค์ วิสูตรกุล (2543) ที่ศึกษาทัศนคติต่อการเปิดรับสารจากการ์ตูนญี่ปุ่นที่มีเนื้อหารุนแรงจากสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อ อิเล็กทรอนิกส์ของวัยรุ่นชาย พบว่า การเปิดรับการ์ตูนญี่ปุ่นที่มีเนื้อหารุนแรงจากสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์มีความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนและจากผลการศึกษาของอาร์โนลด์และคณะ (Arnold et al., 1999, pp. 183-196) ที่ศึกษาสภาพชีวิตประจำวันกับการเลียนแบบจากกลุ่มเพื่อนที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าวของวัยรุ่น พบว่า การเปิดรับสื่อของวัยรุ่นมีความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน เนื่องจากการเปิดรับสื่อเป็นความต้องการของแต่ละคนและเมื่อนักเรียนชอบในสิ่งที่เหมือนกันก่อให้เกิดการรวมกลุ่มกันขึ้นส่งผลให้เกิดการจดจำพฤติกรรมที่ไม่ดีมาเป็นแบบอย่าง และนำมาแสดงรวมถึงพฤติกรรมก้าวร้าวด้วย

ดังนั้นจากแนวคิดของแนวคิดของเบนดูรา (Bandura, 1977, pp. 52-54) และจากผลการศึกษาของผู้วิจัยต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว แสดงว่า การเปิดรับสื่อมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมก้าวร้าว และอิทธิพลทางอ้อมผ่านทางกลุ่มเพื่อน

บทสรุป

จากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของตัวแปรที่ส่งผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ สรุปว่าตัวแปรลักษณะส่วนบุคคล ตัวแปรการอบรมเลี้ยงดู ตัวแปรภูมิหลังครอบครัว ตัวแปรกลุ่มเพื่อน ตัวแปรพฤติกรรมของครูและตัวแปรการเปิดรับสื่อ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าวซึ่งลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเหล่านี้บางตัวแปรมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่

เป็นสาเหตุทางตรงต่อพฤติกรรมก้าวร้าวและบางตัวแปรมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นสาเหตุ ทั้งทางตรง และทางอ้อมต่อพฤติกรรมก้าวร้าว ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงภาพรวมของแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของตัวแปรที่ส่งผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าว แสดงในตารางที่ 1

และจากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของตัวแปรที่ส่งผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวที่ได้กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นภาพรวมของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนอาชีวศึกษา ดังภาพที่ 3

ตารางที่ 1 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของตัวแปรที่ส่งผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าว

ตัวแปร	แนวคิด	งานวิจัย
1. ลักษณะส่วนบุคคล		
1.1 ลักษณะส่วนบุคคลกับพฤติกรรมก้าวร้าว	Bandura (1977)	ผ่องพรรณ แว่ววิเศษ (2534) แสงเดือน ไชโรสง (2538) อัศนีย์ นิ่มนวล (2542) สุกัญญา เจียมประชา (2543) วันชัย ขาวรัมย์ (2544) Bushman (1996) Kupersmidt et al. (2000) Lipetz (2001)
1.2 ลักษณะส่วนบุคคลกับกลุ่มเพื่อน	Bandura (1977) Berkowitz (1983)	ภัทรีนาถ บุญชู (2543)
2. การอบรมเลี้ยงดู		
2.1 การอบรมเลี้ยงดูกับพฤติกรรมก้าวร้าว	Miller & Dollard (1939) Bandura (1977)	จิตติมา ทวีทรัพย์พอกพุด (2540) อัศนีย์ นิ่มนวล (2542)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

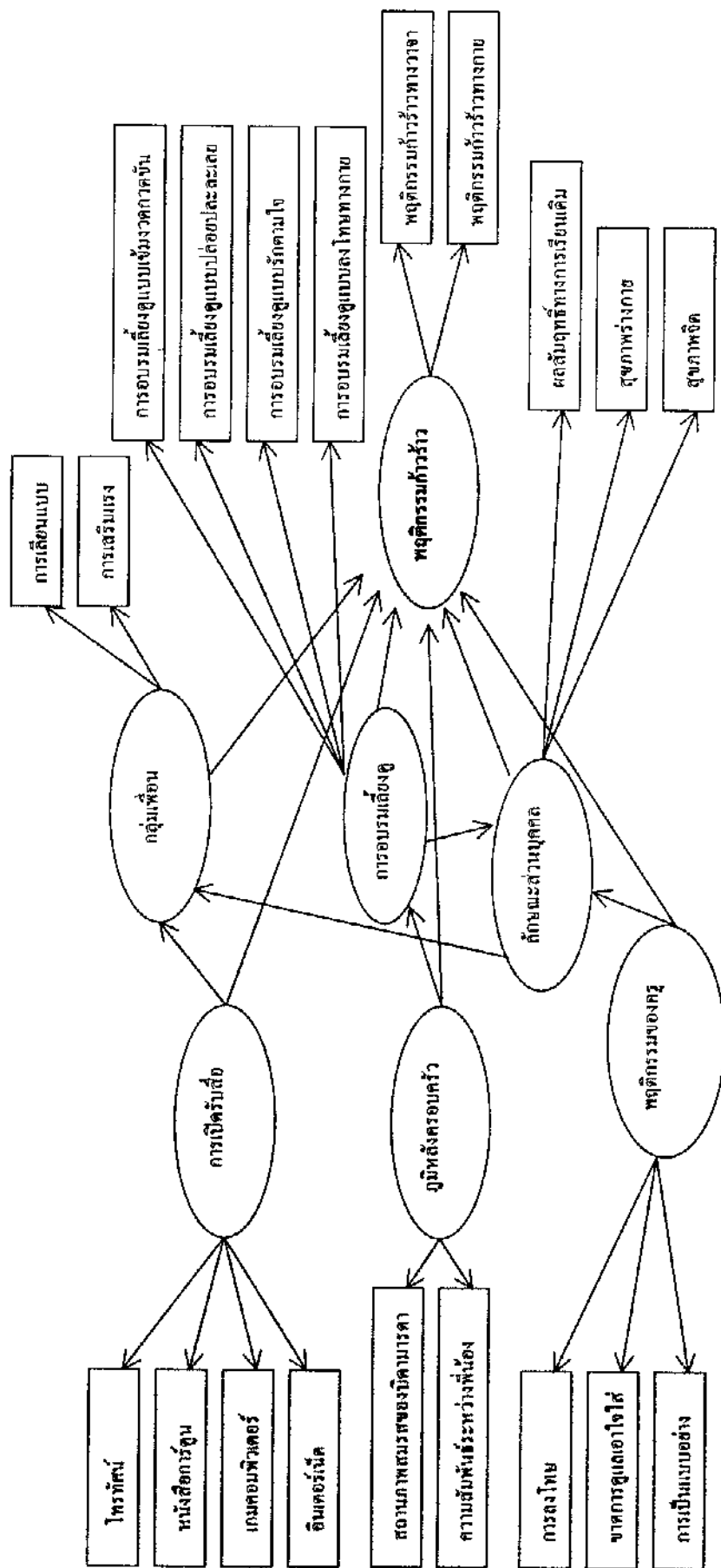
ตัวแปร	แนวคิด	งานวิจัย
		สุกัญญา เจียมประษา (2543)
		กัตัญชลี ณรงค์ราษฎร์ (2543)
		ปวีดา นิตยาพร (2543)
2.2 การอบรมเลี้ยงดูกับลักษณะส่วนบุคคล	Bandura (1977)	สุวพักตร์ เวศม์วิบูลย์ (2539)
		ดวงกมล วงษ์ศรีหัส (2540)
		นฤมล ขวัญศิริ (2541)
		อัสนีย์ นิ่มนวล (2542)
3. ภูมิหลังครอบครัว		
3.1 ภูมิหลังครอบครัวกับพฤติกรรมก้าวร้าว	Bandura (1977)	รุ่งรวี รัตนดำรงอักษร (2540)
		พรศรี วรรณชะวลัญช์ (2541)
		อภิรัฐ ถนอมสิงห์ (2542)
		ปวีดา นิตยาพร (2543)
3.2 ภูมิหลังครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดู	Bandura (1977)	รัฐพล อินทรชัย (2540)
		ศิริอร ฤทธิไครรัตน์ (2544)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตัวแปร	แนวคิด	งานวิจัย
4. กลุ่มเพื่อน		
4.1 กลุ่มเพื่อนกับพฤติกรรมก้าวร้าว	Bandura (1977)	จิราภรณ์ อำนาจเดลิ๊งค์กัค (2540) ทศวัฒน์ สายโยธา (2542) จามร สุนทรกิจ (2544) ลักขณา แก้วตระกูล (2544) Field (1999) Yoon et al. (2000)
5. พฤติกรรมของครู		
5.1 พฤติกรรมของครูกับพฤติกรรมก้าวร้าว	Bandura (1977) Berkowitz (1983)	นพดล ชีระอกนิษฐ์ (2542) Cavell et al. (2000) Rutherford (2000) Stephenson et al. (2000)
5.2 พฤติกรรมของครูกับลักษณะส่วนบุคคล	Bandura (1977) Berkowitz (1983)	จิรพร ทรัพย์สุวรรณ (2539) โกเมศ ทาบแก้ว (2540)
6. การเปิดรับสื่อ		
6.1 การเปิดรับสื่อกับพฤติกรรมก้าวร้าว	Bandura (1977)	สุขเกษม อิงคนินันท์ (2537) โอฬาร เอี่ยมประภาส (2541) วัชรวิ คำศรี (2543) เบญจมาศ เบ็ญจพรกุลพงศ์ (2544) Dill et al. (1997) McVey (1999)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตัวแปร	แนวคิด	งานวิจัย
6.2 การเปิดรับสื่อกับกลุ่มเพื่อน	Bandura (1977)	Tatum (2000) วลัยลักษณ์ เศษรฤทธิ์ (2539) ชาติณรงค์ วิสุตกุล (2543) Arnold et al. (1999)

ภาพที่ 3 โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนอาชีวศึกษา

ตอนที่ 4 ความตรงของโมเดลอิสระ

ขั้นตอนที่สำคัญในการวิเคราะห์โมเดลอิสระอีกขั้นตอนหนึ่ง คือ การตรวจสอบความตรงของโมเดลที่เป็นสมมติฐานการวิจัย หรือการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อมูลเชิงประจักษ์กับโมเดลนั้น ซึ่งจะเสนอค่าสถิติที่ช่วยในการตรวจสอบความตรงของโมเดลรวม 5 วิธี ดังนี้

1. ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน และสหสัมพันธ์ของค่าประมาณพารามิเตอร์ (Standard Errors and Correlations of Estimates) ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมอิสระ จะให้ค่าประมาณพารามิเตอร์ ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน ค่าสถิติที่ และสหสัมพันธ์ระหว่างค่าประมาณพารามิเตอร์ ถ้าค่าประมาณที่ได้ไม่มีนัยสำคัญ แสดงว่า ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานมีขนาดใหญ่ และโมเดลการวิจัยอาจจะยังไม่ดีพอ ถ้าสหสัมพันธ์ระหว่างค่าประมาณพารามิเตอร์มีค่าสูงมาก แสดงว่า โมเดลการวิจัยจะไม่เป็นบวกแน่นอน (Non-Positive Define) และเป็นโมเดลที่ไม่ดีพอ
2. สหสัมพันธ์พหุคูณและสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (Multiple Correlations and Coefficients of Determination) ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมอิสระจะให้ค่าสหสัมพันธ์พหุคูณและสัมประสิทธิ์การพยากรณ์สำหรับตัวแปรสังเกตได้แยกทีละตัวและรวมทุกตัว รวมทั้งสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ของสมการ โครงสร้างด้วย ค่าสถิติเหล่านี้ควรมีค่าสูงสุดไม่เกิน 1.00 และค่าที่สูง แสดงว่า โมเดลมีความตรง

3. ค่าสถิติวัดระดับความสอดคล้อง (Model Fit Statistics) ค่าสถิติในกลุ่มนี้ใช้ตรวจสอบความตรงของโมเดลเป็นภาพรวมทั้งโมเดล มิใช่เป็นการตรวจสอบเฉพาะค่าพารามิเตอร์แต่ละตัว เหมือนค่าสถิติสองประเภทแรก ในทางปฏิบัติแล้วนักวิจัยควรใช้ค่าสถิติวัดระดับความสอดคล้องตรวจสอบความตรงของโมเดลทั้งโมเดล แล้วตรวจสอบความตรงของพารามิเตอร์แต่ละตัว โดยพิจารณาค่าสถิติสองประเภทด้วย เพราะในบางกรณีถึงแม้ว่าค่าสถิติวัดระดับความสอดคล้องจะแสดงว่า โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ แต่อาจจะมีพารามิเตอร์บางค่าไม่มีนัยสำคัญก็ได้ นอกจากนี้ค่าสถิติวัดระดับความสอดคล้องยังใช้ประโยชน์ในการเปรียบเทียบโมเดลที่แตกต่างกันสองโมเดลได้ด้วยว่า โมเดลใดมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์มากกว่ากัน ค่าสถิติในกลุ่มนี้มีดังต่อไปนี้ (เสรี ชัดเข้ม, และสุชาติ กรเพชรปณี, 2546, หน้า 1-23)

3.1 ค่าสถิติไค-สแควร์ (Chi-Square Statistics) ค่าสถิติไค-สแควร์เป็นค่าสถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐานทางสถิติว่าฟังก์ชันความสอดคล้องมีค่าเป็นศูนย์ การคำนวณค่าไค-สแควร์คำนวณจาก ผลคูณขององศาอิสระกับค่าฟังก์ชันความสอดคล้อง ถ้าค่าสถิติไค-สแควร์มีค่าสูงมาก แสดงว่า ฟังก์ชันความสอดคล้องมีค่าแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือโมเดลอิสระไม่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ถ้าค่าสถิติไค-สแควร์มีค่าต่ำมาก ยังมีค่าใกล้เคียงศูนย์มากเท่าไร แสดงว่า โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

การใช้ค่าสถิติไค-สแควร์เป็นค่าสถิติวัดระดับความสอดคล้องที่ผู้วิจัยจะต้องใช้ด้วยความระมัดระวัง เพราะข้อตกลงเบื้องต้นของค่าสถิติไค-สแควร์มีอยู่ 4 ประการ คือ ก) ตัวแปรภายนอกสังเกตได้ต้องมีการแจกแจงปกติ ข) การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นต้องใช้เมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมในการคำนวณ ค) ขนาดของกลุ่มตัวอย่างต้องมีขนาดใหญ่ เพราะฟังก์ชันความกลมกลืนจะมีการแจกแจงแบบไค-สแควร์ต่อเมื่อกลุ่มตัวอย่างมีขนาดใหญ่เท่านั้น และ ง) ฟังก์ชันความสอดคล้องมีค่าเป็นศูนย์จริงตามสมมติฐานที่ใช้ทดสอบไค-สแควร์

3.2 ดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (Goodness-of-Fit Index = GFI) ดัชนี GFI เป็นดัชนีที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์จากค่าไค-สแควร์ในการเปรียบเทียบความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของโมเดลสองโมเดล หลักการพัฒนาดัชนี GFI คือ การนำค่าไค-สแควร์มาพิจารณาค่าไค-สแควร์มีค่าสูงเมื่อเทียบกับองศาอิสระ นักวิจัยปรับ โมเดลใหม่แล้ววิเคราะห์ข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง ถ้าค่าไค-สแควร์ที่ได้ใหม่นี้น้อยลงมากกว่าค่าแรก แสดงว่า โมเดลใหม่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดีขึ้น ดัชนี GFI เป็นอัตราส่วนของผลต่างระหว่างฟังก์ชันความกลมกลืนจากโมเดลก่อนปรับ และหลังปรับ โมเดลกับฟังก์ชันความสอดคล้องก่อนปรับ โมเดล ดัชนี GFI จะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 และ 1 และเป็นค่าที่ไม่ขึ้นกับขนาดของกลุ่มตัวอย่างแต่ลักษณะการแจกแจงขึ้นอยู่กับขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ดัชนี GFI มีค่ามากกว่า 0.90 แสดงว่า โมเดลทางทฤษฎีมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3.3 ค่าอัตราส่วนไค-สแควร์สัมพัทธ์ (Relative Chi-Square Ratio) ซึ่งเป็นค่าอัตราส่วนระหว่างค่าสถิติไค-สแควร์กับองศาอิสระ (ค่าไค-สแควร์หารด้วยองศาอิสระ) ในกรณีที่ค่าอัตราส่วนไค-สแควร์สัมพัทธ์น้อยกว่า 3.00 ถือว่าโมเดลทางทฤษฎีสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3.4 ดัชนีวัดระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted Goodness-of-Fit Index = AGFI) เมื่อนำดัชนี GFI มาปรับแก้ โดยคำนึงถึงขนาดขององศาอิสระ (df) ซึ่งรวมทั้งจำนวนตัวแปรและขนาดกลุ่มตัวอย่าง ค่าดัชนี AGFI นี้มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับดัชนี GFI

3.5 ดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ (Comparative Fit Index = CFI) จะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1 และดัชนี CFI ที่มีค่าเท่ากับ 1.00 แสดงว่า โมเดลทางทฤษฎีมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3.6 ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (Standardized Root Mean Squared Residual = SRMR) เป็นค่าบอกความคลาดเคลื่อนของ โมเดลจะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1 และมีค่าต่ำกว่า 0.80 แสดงว่า โมเดลทางทฤษฎีมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3.7 ค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (Root Mean Square of Error Approximation = RMSEA) ค่าของ RMSEA มีค่าอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1 และค่า RMSEA ที่มีค่าต่ำกว่า

0.06 แสดงว่า โมเดลทางทฤษฎีมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

4. การวิเคราะห์ความคลาดเคลื่อน (Analysis of Residuals) ในการใช้โปรแกรมลิสรถ นักวิจัยควรวิเคราะห์ความคลาดเคลื่อนควบคู่กันไปกับดัชนีตัวอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมลิสรถในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความคลาดเคลื่อนมีหลายแบบ แต่ละแบบใช้ประโยชน์ในการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนี้

4.1 เมทริกซ์ความคลาดเคลื่อนในการเทียบความสอดคล้อง (Fitted Residuals Matrix) หมายถึง เมทริกซ์ที่เป็นผลต่างของเมทริกซ์ S และ Sigma โปรแกรมลิสรถจะให้ค่าความคลาดเคลื่อนทั้งในรูปคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐาน ค่าความคลาดเคลื่อนในรูปคะแนนมาตรฐาน คือ ผลหารระหว่างความคลาดเคลื่อนกับค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของความคลาดเคลื่อนนั้น ถ้าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ค่าความคลาดเคลื่อนในรูปคะแนนมาตรฐานไม่ควรมีค่าเกิน 2.00 ถ้ายังมีค่าเกิน 2.00 ต้องปรับโมเดลใหม่ นอกจากนี้จะให้ค่าความคลาดเคลื่อนแล้ว โปรแกรมลิสรถยังให้แผนภาพต้น-ใบ (Stem-and-Leaf Plot) ของความคลาดเคลื่อนด้วย

4.2 คิวพล็อต (Q-Plot) เป็นกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างค่าความคลาดเคลื่อนกับค่าควอนไทล์ปกติ (Normal Quantiles) ถ้าได้เส้นกราฟมีความชันมากกว่าเส้นทแยงมุมอันเป็นเกณฑ์ในการเปรียบเทียบ แสดงว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

5. ดัชนีปรับ โมเดล (Model Modification Indices) ดัชนีตัวนี้เป็นประโยชน์มากในการปรับ โมเดล ดัชนีปรับ โมเดลเป็นค่าสถิติเฉพาะสำหรับพารามิเตอร์แต่ละตัวมีค่าเท่ากับค่าไค-สแควร์ที่จะลดลงเมื่อกำหนดให้พารามิเตอร์ตัวนั้นเป็นพารามิเตอร์อิสระ หรือมีการผ่อนคลายข้อกำหนดเงื่อนไขบังคับของพารามิเตอร์นั้น ข้อมูลที่ได้นี้เป็นประโยชน์มากสำหรับนักวิจัยในการตัดสินใจปรับ โมเดลลิสรถให้ดีขึ้น

สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ค่าสถิติวัดระดับความสอดคล้อง (Model Fit Statistics) ในการตรวจสอบความตรงของโมเดล โดยใช้ค่าสถิติไค-สแควร์ (Chi-Square Statistics) ดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (Goodness-of-Fit Index = GFI) ดัชนีวัดระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted Goodness-of-Fit Index = AGFI) ดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ (Comparative Fit Index = CFI) ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (Standardized Root Mean Square Residual = SRMR) และค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (Root Mean Square of Error Approximation = RMSEA)